

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Ο Επιθετικός Ρεαλισμός ως Αξονική Παράμετρος της
Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής την Τελευταία
25ετία Έναντι της Ελλάδος**

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΟΥΖΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Ο Επιθετικός Ρεαλισμός ως Αξονική Παράμετρος της
Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής την Τελευταία
25ετία Έναντι της Ελλάδος**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΟΥΖΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Σωτήριος Καραμπούζης

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:

Ο Επιθετικός Ρεαλισμός ως Αξονική Παράμετρος της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής την Τελευταία 25ετία Έναντι της Ελλάδος

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος).....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Σωτήριος Καραμπούζης, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Σωτήριος Καραμπούζης, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Ο Επιθετικός Ρεαλισμός ως Αξονική Παράμετρος της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής την Τελευταία 25ετία Έναντι της Ελλάδος», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Πρόλογος και Ευχαριστίες

Από την παιδική μου ηλικία με εξίταρε η διαχρονική αντιπαράθεση-αντιπαλότητα μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Ίσως αυτό να οφειλόταν στην αγάπη μου προς το μάθημα της Ιστορίας και ιδιαίτερα προς συγκεκριμένες θεματικές : Τρωϊκός πόλεμος, σύγκρουση των Ελληνικών πόλεων-κρατών με τον Περσικό επεκτατισμό (Μαραθώνας, Σαλαμίνα, Θερμοπύλες) και Πελοποννησιακός πόλεμος.

Αυτή η «παράδοση», η πλούσια σε αφηγήσεις για εκστρατείες και πολέμους τόσο εντός όσο και εκτός του μητροπολιτικού Ελληνικού χώρου ήταν η μία διάσταση της Ιστορίας. Από την άλλη πλευρά υπήρχαν ευκαιρίες συνεργασίας μεταξύ των πόλεων-κρατών, με σκοπό την εγκαθίδρυση συμμαχιών. Ενδεικτικά αναφέρεται η Αθηναϊκή συμμαχία, η κοινή (πλην Λακεδαιμονίων) εκστρατεία κατά των Περσών και η Αιτωλική Συμπολιτεία.

Αργότερα, όταν μου δόθηκε η ευκαιρία να σπουδάσω και να αποφοιτήσω από το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά, διαπίστωσα ότι η επιθετική συμπεριφορά των κρατών-δρώντων στο Βεσφαλιανό σύστημα κρατών, αποτελεί μία σταθερά της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων. Αυτή ακριβώς η επιθετική συμπεριφορά των κρατών, με οδήγησε στην επιλογή συγγραφής της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Δεν χρειάστηκε να αναζητήσω επιθετική συμπεριφορά σε μακρινά υποσυστήματα κρατών, καθότι η Τουρκία αποτελεί έναν δρώντα ο οποίος στο υποσύστημα της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης ασκεί συστηματικά πολιτική που χαρακτηρίζεται με όρους (μάλλον) σκληρής ισχύος. Εκτίμηση του γράφοντος είναι ότι αντικειμενικός σκοπός της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας έναντι της Αθήνας, είναι η φινλαδοποίηση και δορυφοροποίηση της χώρας μας.

Ο προαναφερθείς σκοπός γίνεται με αξιώσεις και με συγκεκριμένο σχέδιο, όπως για παράδειγμα η συντονισμένη χρήση των συντελεστών ισχύος της γείτονος. Ειδικότερα τα τελευταία 25 έτη παρατηρείται μια άνευ προηγουμένου επιθετικότητα : άλλοτε κεκαλυμμένη υπό μορφή ήπιας ισχύος και άλλες φορές άμεση με την προβολή σκληρής

ισχύος. Σε αμφότερες των περιπτώσεων προβολής ισχύος έναντι της Ελλάδος, ανιχνεύονται στοιχεία συγκεκριμένης θεωρίας - ρεύματος σκέψης της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων. Η θεωρία αυτή καλείται επιθετικός ρεαλισμός και πρωτοδιατυπώθηκε από τον Αμερικάνο πρώην στρατιωτικό και νυν διεθνολόγο - πολιτικό επιστήμονα John Mearsheimer. Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εδράζεται πάνω στις παραδοχές της προαναφερθείσας θεωρίας, εξετάζοντας το ανταγωνιστικό δίπολο Ελλάδας-Τουρκίας και τις πολιτικές της δεύτερης στο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνονται στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Μικέλη Κυριάκο, για τις γόνιμες οδηγίες-κατευθύνσεις που μου παρείχε κατά την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επιπλέον, επιθυμώ να ευχαριστήσω τους φίλους μου Αθανάσιο Κάια και Δημήτριο Χουλιαρόπουλο για τις εύστοχες ακαδημαϊκές συζητήσεις και ιδέες, που μου έδωσαν ώθηση κατά την εκπόνηση της μεταπτυχιακής διατριβής μου.

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, αφιερώνεται στους γονείς μου και σε όσους πίστεψαν στην επαγγελματική και ακαδημαϊκή ανέλιξη μου. Επιπλέον, αφιερώνεται και σε όλους εκείνους οι οποίοι δώσαν την ζωή τους για να είναι η πατρίδα μας ελεύθερη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	1
Abstract.....	2
Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 1. Θεωρητική Ενατένιση – Προσέγγιση	4
1.1 Τα κράτη – δρώντες εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος	4
1.2 Επιθετικός Ρεαλισμός	6
1.3 Αποσαφήνιση Σημαντικών Εννοιών.....	9
Κεφάλαιο 2. Εξωτερική Πολιτική Τουρκίας	11
2.1 Γενικές Έννοιες.....	11
2.2 Παράμετροι που Επηρεάζουν την Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας	12
2.2.1 Γεωγραφία	12
2.2.2 Ιδεολογία.....	14
2.2.3 Το Σύνδρομο των Σεβρών και τα Φαραωνικά Οράματα.....	15
2.2.4 Η Επιρροή του Καθηγητή Νταβούτογλου	19
2.2.5 Οι Ευρώ-Τουρκικές Σχέσεις	22
Κεφάλαιο 3. Περιπτωσιολογικές Μελέτες Ελληνοτουρκικών Σχέσεων Διαπνεόμενες από (α) Στοιχεία Επιθετικού Ρεαλισμού (β) Προσπάθεια Συνεργατικών Δομών	23
3.1 Εισαγωγή	23
3.2 Η Περίπτωση των Νησιών Ίμια.....	24
3.2.1 Το Νομικό Καθεστώς των Νησιών Ίμια.....	24
3.2.2 Γεγονότα του Χειμώνα 1995-1996	26
3.2.3 Η Θεωρία των Γκρίζων Ζωνών	27
3.2.4 Κριτική Αποτίμηση της Περιπτωσιολογικής Μελέτης των Νησιών Ίμια. 29	
3.3 Ελσίνκι 1999	30
3.3.1 Κριτική Αποτίμηση της Περιπτωσιολογικής Μελέτης του Ελσίνκι 1999 32	
3.4 Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία και Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις.....	34
3.4.1 Κριτική Αποτίμηση της Τουρκικής Αμυντικής Βιομηχανίας και των Γειτνιαζουσών με Ελλάδα Ενόπλων Δυνάμεων της Γείτονος.....	39
3.5 Το Νέο-Οθωμανικό Αφήγημα της Γαλάζιας Πατρίδας.....	41
3.5.1 Κριτική Αποτίμηση της Γαλάζιας Πατρίδας	44
Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα – Επίλογος	45
4.1 Συμπεράσματα	45

4.2 Επίλογος.....	48
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	49
Ελληνόγλωσσες	49
Ξενόγλωσσες	50
Διαδικτυογραφία.....	51

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1 Ναυτιλιακή Κίνηση στα Στενά του Βοσπόρου (Ο.Λ.Α. 2011).	13
--	----

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας, αποτελεί μία γέφυρα που ενώνει Ευρώπη και Ασία. (ankasam.org).	14
Εικόνα 2. Ο Παντουρκισμός στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή συνάντησης τριών ηπείρων. (από κοινωνικό δίκτυο - social media Γκρίζου Λύκου).	18
Εικόνα 3. Ερντογάν και Μπαχτσελί στην 949 ^η επέτειο της μάχης του Ματζικέρτ. (takvim.com.tr).	19
Εικόνα 4. Τα Ελληνικά νησιά που εντάσσονται στην θεωρία των γκρίζων ζωνών. (protothema.gr).	28
Εικόνα 5. Οι Θαλάσσιες Περιοχές-Διεκδικήσεις του Μνημονίου Τουρκίας-Λιβύης (kathimerini.gr).	43

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1. Τα Λιμνιά (Ίμια) στην αριστερή πλευρά της γραμμής του Ιταλό-Τουρκικού Συμφώνου (anixneuseis.gr).....	24
Χάρτης 2. Τα Λιμνιά απέχουν 3,8 μίλια από την Τουρκική ακτή. (anixneuseis.gr).	25
Χάρτης 3. Η Γαλάζια Πατρίδα σύμφωνα με τους Τούρκους Διαμορφωτές Πολιτικής. (imerisia-ver.gr).	41

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της επιθετικής διάστασης της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Ελλάδος την τελευταία 25ετία. Πρόκειται να καταδειχθεί η σπουδαιότητα και η σημασία που δείχνουν οι διαμορφωτές υψηλής πολιτικής-στρατηγικής της Άγκυρας στην θεωρητική ενατένιση των Διεθνών Σχέσεων η οποία καλείται επιθετικός ρεαλισμός (offensive realism). Την προαναφερθείσα θεώρηση την εφαρμόζουν «κατά γράμμα», συστηματικά και διαχρονικά έναντι της πατρίδας μας. Η προσπάθεια της Άγκυρας για εγκαθίδρυση τοπικής ηγεμονίας στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, βρίσκει σαν εμπόδιο την Αθήνα. Ασκώντας συγκεκριμένη και στοχευμένη πολιτική, η γείτονα χώρα αποτελεί έναν κρατικό δρώντα που στοχεύει την μεγιστοποίηση της ισχύος της. Αυτό καταδεικνύεται στην εν λόγω εργασία, μέσω της επιλογής συγκεκριμένων περιπτώσιολογικών μελετών (case studies), στις οποίες ανιχνεύονται οι αξονικές παράμετροι του επιθετικού ρεαλισμού. Ενδεικτικά αναφέρονται: παράνομη κατάληψη τμήματος Ελληνικού εθνικού κορμού, οικοδόμηση ιδιαιτέρως ισχυρών ενόπλων δυνάμεων μέσω της αγοράς νέων οπλικών συστημάτων και μεταφοράς τεχνογνωσίας, η ύπαρξη δεδομένου δημογραφικού δυναμικού από την Τουρκία και η προσπάθεια παράνομου προσπορισμού ενεργειακού πλούτου. Τα ευρήματα της εργασίας τίθενται στην ελεύθερη αξιολογική κρίση οποιουδήποτε πολιτικού επιστήμονα, μελετητή ή απλού αναγνώστη.

Λέξεις κλειδιά: Επιθετικός Ρεαλισμός, Ισχύς, Ενεργειακοί Ανταγωνισμοί, Στρατιωτικοί Εξοπλισμοί, Ίμια, Εξισορρόπηση.

Abstract

The aim of this dissertation is to present the aggressive dimension of the Turkish foreign policy, towards Greece over the last 25 years. The importance shown by Ankara's high-political strategy makers in the theoretical contemplation of International Relations, which is called offensive realism, is to be demonstrated. This policy is applied systematically and over time vis-à-vis our country. Ankara's attempt to establish a hegemony in the wider Region of the Southern Mediterranean finds Athens as an obstacle. By exercising a specific and targeted policy, the neighboring country is a state, that aims to maximize its power. The above-mentioned are demonstrated in this paper, through the selection of specific case studies, in which the parameters of aggressive realism are detected. Examples include: the illegal occupation of a part of a Greek national territory, the build-up of particularly powerful armed forces through the purchase of new weapons systems, the existence of a demographic potential and the attempt to illegally obtain energy wealth. The findings of the current work are placed in the free evaluative judgment of any political scientist, scholar or ordinary reader.

Key Words: Offensive Realism, Power, Energy Competitions, Military Equipment, Imia, Balancing.

Εισαγωγή

Η Ελλάδα και Τουρκία είναι δύο κρατικές οντότητες ή κρατικοί δρώντες (state actors), που η γεωγραφία έχει «αναγκάσει» να γειτνιάζουν σε ένα κρίσιμο-νευραλγικό υποσύστημα : αυτό της Νότιο-Ανατολικής Μεσογείου. Η γειτνίαση αυτή, αναδύει αρνητικές αλληλεπιδράσεις με διαρκώς αύξουσα προκλητική συμπεριφορά από την πλευρά της Άγκυρας, τόσο σε ποσοτικό όσο και σε ποιοτικό επίπεδο. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μία παρουσίαση της εξωτερικής πολιτικής της γείτονος, υπό το πρίσμα του επιθετικού ρεαλισμού, τα τελευταία 25 έτη. Πρόκειται να εξεταστεί ο επιθετικός ρεαλισμός της Άγκυρας ως προς την χώρα μας μονάχα, καθότι υφίσταται μία πληθώρα γεωγραφικών περιοχών τις οποίες προσπαθεί να εντάξει στην σφαίρα επιρροής της: βόρειο Ιράκ, Κύπρος, Βόρεια Συρία και εσχάτως Λιβύη.

Βάσει των ανωτέρω, η εργασία κινείται αναπόδραστα επάνω στην θεωρητική ενατένιση της επιθετικής ρεαλιστικής παράδοσης. Σύμφωνα με την εν λόγω παράδοση τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος και η συμπεριφορά τους (επιθετική, ουδέτερη ή αμυντική) είναι η ανεξάρτητη μεταβλητή. Ως εξαρτημένη μεταβλητή καθορίζεται η φύση των περιφερειακών δομών συνεργασίας, των διεθνών οργανισμών και των καθεστώτων ασφαλείας. Έτσι, ως συνεπαγόμενο προκύπτει ότι η Τουρκική κρατική συμπεριφορά (εκφραζόμενη ως εξωτερική πολιτική) δεν δύναται να επηρεαστεί από ουδεμία κατευθυντήρια γραμμή της ΕΕ, του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ. Επιπλέον, η άνοδος στην εξουσία του κόμματος «Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης» ή αλλιώς «Adalet ve Kalkinma Partisi- AKP» το έτος 2002, σηματοδοτεί την ανάδυση στην κεντρική πολιτική σκηνή του πρώην δημάρχου Κωνσταντινούπολης: του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Θιασώτης του νέο-οθωμανισμού, ουσιαστικά αποτελεί την επιτομή ενός επιθετικού ρεαλιστή με διαρκή προσπάθεια προσπορισμού ατέρμονης ισχύος.

Θεμελιώδες ερώτημα το οποίο αναδύεται, είναι κατά πόσο λειτουργούν οι διαμορφωτές πολιτικής της γείτονος βάσει των επιταγών του επιθετικού ρεαλισμού. Επιπλέον, υφίστανται στοιχεία αμυντικού ρεαλισμού στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας τα τελευταία εικοσιπέντε (25) έτη; Ή μήπως γίνεται χρήση ήπιας ισχύος (soft power), όπως ενδεχομένως να ισχυριστεί κανείς κάνοντας ανάγνωση της περιπτωσιολογικής μελέτης του Ελσίνκι (1999) ; Ο συνδυασμός σκληρής (hard) και ήπιας (soft) ισχύος, οδηγεί στην

επονομαζόμενη έξυπνη ισχύ (smart power) σύμφωνα με τον Αμερικανό πολιτικό επιστήμονα J. Nye. Λειτουργεί ο πρόεδρος Erdogan βάσει των επιταγών της έξυπνης ισχύος;

Η δομή της εργασίας συνίσταται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η θεωρητική οικοδόμηση του επιθετικού ρεαλισμού όπως διατυπώθηκε από το John Mearsheimer. Επιπλέον γίνεται μία προσπάθεια ορισμού εννοιών οι οποίες συναντώνται στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων όπως : υψηλή στρατηγική, επίθεση, άμυνα, αποτροπή, κατευνασμός, εθνικό συμφέρον και εξαναγκασμός. Στο δεύτερο κεφάλαιο διατυπώνονται οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική της γείτονος. Έπειτα αναφέρεται η περιπτωσιολογική μελέτη (case study) των νησιών Ίμια (ή αλλιώς Λιμνιά) ως μία κορυφαία πράξη της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής της γείτονος, η οποία δημιούργησε την λεγόμενη θεωρία των γκρίζων ζωνών. Στο τέταρτο κεφάλαιο αποτυπώνονται πιο σύγχρονες (χρονικά) εκφάνσεις της αναθεωρητικής Τουρκίας : το αφήγημα της Γαλάζιας Πατρίδας (Mavi Vatan), η προσπάθεια προσπορισμού των ενεργειακών πόρων Ελλάδας – Κύπρου (μέσω της αμφισβήτησης των θαλασσοτεμαχίων που εμπεριέχουν υδρογονάνθρακες), η οικοδόμηση ισχυρών ενόπλων δυνάμεων ικανές να επεμβαίνουν στο ευρύτερο γεωγραφικό παζλ που εκτείνεται από τον Καύκασο έως την Λιβύη και αναπόδραστα στο Αιγαίο. Επιπρόσθετα στο ίδιο κεφάλαιο αποτυπώνεται η κατακόρυφη αναβάθμιση της αμυντικής βιομηχανίας της γείτονος και η επιχειρησιακή οροφή κάθε κλάδου των ενόπλων δυνάμεων της Άγκυρας οι οποίες είναι προσανατολισμένες σε επιθετική διάταξη εναντίον της χώρας μας. Το τελευταίο κεφάλαιο αποτελεί έκθεση συμπερασμάτων τα οποία δεν αποτελούν μία δογματική αλήθεια, αλλά αφήνονται στην αξιολογική κρίση του αναγνώστη.

Κεφάλαιο 1. Θεωρητική Ενατένιση – Προσέγγιση

1.1 Τα κράτη – δρώντες εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι τέσσερις τελευταίοι αιώνες (από την συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648) έως τις ημέρες μας, χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του κράτους (Κουσκουβέλης 2007) ως της πιο σημαντικής οντότητας-μονάδας του διεθνούς

συστήματος. Ουσιαστικά βρισκόμαστε στην εποχή του βεσφαλιανού συστήματος κρατών, με άμεσο αποτέλεσμα οι προσεγγίσεις των πιο σημαντικών μελετητών της παγκόσμιας πολιτικής να χαρακτηρίζονται ως κρατοκεντρικές ή αλλιώς state-centric. Έτσι, αναπόδραστα το διεθνές σύστημα αποκαλείται διακρατικό ή αλλιώς state-system (Heywood 2011, σελ. 48). Κάνοντας μία προσπάθεια να οριστεί η έννοια κράτος, δύναται κανείς να ισχυριστεί ότι αποτελείται από μία ομάδα ατόμων οι οποίοι είναι οργανωμένοι με ένα συγκεκριμένο τρόπο διακυβέρνησης (ή πολιτικό σύστημα) εντός μίας ορισμένης εδαφικής επιφάνειας με συγκεκριμένα σύνορα.

Εντός της προαναφερθείσας εδαφικής επιφάνειας το κράτος αποτελεί τον μοναδικό φορέα εξουσίας (authority) (Heywood 2011, σελ. 49). Αυτό συνίσταται σε δύο βραχίονες : αυτονομία και ανεξαρτησία. Με απλά λόγια, εάν ένας υπήκοος του κράτους διαπράξει κάποιο έγκλημα ή μία άλλη παραβατική συμπεριφορά τότε μόνο οι κρατικοί φορείς δύνανται να του επιβάλλουν ποινή ή τιμωρία. Κανένα άλλο κράτος δεν απολαμβάνει το δικαίωμα επιβολής ποινής στον ανωτέρω υπήκοο. Επιπλέον η συμπεριφορά του κράτους εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος αποτελεί την ανεξάρτητη μεταβλητή. Κανείς δεν μπορεί να του επιβάλλει συγκεκριμένο μοτίβο συμπεριφοράς (επιθετικογενούς, ουδετέρως, αμυντικογενούς) και μοντέλου της εσωτερικής διακυβέρνησης του. Οπότε, αβίαστα συνάγεται ότι οι περιφερειακοί οργανισμοί (ΕΕ), οι διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ) και τα καθεστώτα ασφαλείας (ΝΑΤΟ) αποτελούν την εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή εξαρτώνται από τις συμπεριφορές των κρατών και μάλιστα των πιο ισχυρών.

Ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος ή αλλιώς ο Μεγάλος πόλεμος (The Great War) στοίχισε την ζωή σε περίπου 20 εκατομμύρια ανθρώπους (Έθνος, 2018). Οι επιπτώσεις του πολέμου ήταν καταστροφικές τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό, όσο και σε υποδομές. Έτσι, πολλοί διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί της εποχής έθεσαν τις βάσεις της οικοδόμησης μίας νέας επιστήμης: εκείνης των Διεθνών Σχέσεων. Η εν λόγω επιστήμη θα μελετούσε τη σχέση των δύο αντιδιαμετρικών εννοιών : ειρήνης-πολέμου. Πρώτο πανεπιστήμιο με τμήμα μελέτης της διεθνούς πολιτικής υπήρξε το Aberystwyth (Γκόφας & Αρβανιτόπουλος 2020, σελ. 43) στο Ηνωμένο Βασίλειο και πιο συγκεκριμένα στην Ουαλία, το έτος 1919, ένα χρόνο έπειτα από την λήξη του πολέμου.

Στην ιστορική διαχρονία της νέας επιστήμης εμφανίστηκαν πολλοί γόνιμοι διάλογοι ή αλλιώς μεγάλες συζητήσεις. Οι εν λόγω συζητήσεις αποτελούσαν μία «ακαδημαϊκή

σύγκρουση» σχετικά με το ποια θεωρία θα αντιπροσώπευε καλύτερα και θα μπορούσε να ερμηνεύσει ικανοποιητικά τα φαινόμενα της διεθνούς πολιτικής. Η πρώτη μεγάλη συζήτηση αφορούσε την αντίθεση μεταξύ ιδεαλισμού και ρεαλισμού, η οποία ξεκίνησε το 1919 έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Η δεύτερη συζήτηση μεταξύ νέο-φιλελεύθερων και νέο-ρεαλιστών αναδύθηκε τις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Η Τρίτη μεγάλη συζήτηση είναι μεταξύ θετικιστών και μεταθετικιστών, η οποία φτάνει έως τις ημέρες μας (Γκόφας & Αρβανιτόπουλος 2020, σελ. 44).

Εκτίμηση του γράφοντος είναι ότι ο επιθετικός ρεαλισμός (offensive realism) περιγράφει σε ικανοποιητικό βαθμό την συμπεριφορά των κρατών εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Υπό την έννοια αυτή, η Τουρκία και η επιθετική της πολιτική (όπως θα καταδειχθεί στα επόμενα κεφάλαια) εκπορεύονται από τις αρχές της προαναφερθείσας θεωρίας. Οι αναθεωρητικές αξιώσεις εναντίον της Ελλάδος στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου με την προσπάθεια εγκαθίδρυσης γκρίζων ζωνών την επομένη της κρίσης των Ιμίων, επιβεβαιώνουν μία σειρά αρχών της θεωρίας. Το αφήγημα της Γαλάζιας Πατρίδας (Mavi Vatan) σε συνδυασμό με την επίθεση υβριδικού τύπου εναντίον των Ελληνικών θέσεων άμυνας και των Ε.Φ (επιτηρητικών φυλακίων) στον Έβρο εντός του έτους 2020, συμβάλλουν προς επίρρωση του χαρακτηρισμού της Τουρκίας ως αναθεωρητική-επιθετική δύναμη. Η θέση της ακμάζουσας Τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας μεταξύ των ετών 2014 έως 2018 βρισκόταν σταθερά στην 14^η θέση της παγκόσμιας αγοράς όπλων, σύμφωνα με τον ινστιτούτο SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) (Wezeman & Kuimova 2018). Σύμφωνα με τον επιθετικό ρεαλισμό, μόνο οι χώρες που διαθέτουν υψηλή ποιότητα και ποσότητα ενόπλων δυνάμεων δύνανται να ασκήσουν επιθετική πολιτική.

1.2 Επιθετικός Ρεαλισμός

Προτού υπεισέλθουμε στην παρουσίαση του επιθετικού ρεαλισμού, αξίζει να πραγματοποιηθεί μία αναφορά στην ρεαλιστική παράδοση της διεθνούς πολιτικής. Ο ρεαλισμός εδράζεται σε μία σειρά θεματικών, οι οποίες αναδύονται σε όλο το φάσμα της ιστορικής διαχρονίας. Η πρώτη θεματική αφορά στην λεγόμενη πολιτική της ισχύος (power politics) (Ηρακλείδης 2015, σελ. 49), η οποία πρωτοπαρουσιάζεται στην ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου από τον αξεπέραστο Θουκυδίδη. Η δεύτερη θεματική

αφορά την λογική του Ιταλού διανοητού Niccolo Machiavelli, σύμφωνα με την οποία η υψηλή στρατηγική που ασκείται από τους διαμορφωτές πολιτικής βρίσκεται σε απόλυτη ασυμφωνία με τις ηθικές αρχές και πανανθρώπινες αξίες (Sabia 1999). Η Τρίτη θεματική έχει παρουσιαστεί από τον Hobbes, σύμφωνα με την οποία η σύγκρουση μεταξύ των κρατών-δρώντων είναι αναπόφευκτη ένεκα του γεγονότος ότι το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την έννοια της αναρχίας. Συνοψίζοντας, δύναται κανείς να ισχυριστεί ότι υφίσταται μία μαθηματική σχέση στην «καρδιά» της ρεαλιστικής προσέγγισης. Η εξίσωση αυτή αναφέρει ότι η πολιτική της ισχύος εδράζεται πάνω σε δύο παραμέτρους : (α) τον εγωισμό και (β) την αναρχία (Heywood 2011. σελ. 87). Εάν στα προηγούμενα προστεθεί η επιθετική συμπεριφορά και προσπάθεια προσπορισμού ατέρμονης ισχύος, τότε οδηγούμεθα στον επιθετικό ρεαλισμό.

Η θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού αποτελεί μία «παραφυσάδα» της ρεαλιστικής ή αλλιώς Θουκυδίδειας προσέγγισης των διεθνών σχέσεων. Διατυπώθηκε από τον John Mearsheimer πρώην στρατιωτικό των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων και νυν πολιτικό επιστήμονα (Munro 2020) Στο βιβλίο με τίτλο «η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων» παρουσιάζει ανάγλυφα τις αρχές της εν λόγω θεωρίας. Αξίζει να τονιστεί ότι ενώ γίνεται αναφορά σε μεγάλες δυνάμεις, στην παρούσα εργασία πρόκειται να καταδειχθεί ότι και δυνάμεις όπως η Τουρκία που διαθέτουν λιγότερους συντελεστές ισχύος ακολουθούν παρόμοιες επιθετικές στρατηγικές με τελικό σκοπό να αναβιβάσουν την θέση τους εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος.

Βασική αρχή του επιθετικού ρεαλισμού είναι η αναγνώριση της διεθνούς αναρχίας ως μείζονος οργανωτικής αρχής του διεθνούς συστήματος και η εγγενής επιθετικότητα των κρατών-δρώντων. Η απουσία μιας κανονιστικής εξουσίας σε παγκόσμιο επίπεδο, ωθεί στην ανάπτυξη όμοιων μονάδων τα οποία καλούνται κράτη – δρώντες (state actors). Οι εν λόγω δρώντες είναι ανεξάρτητοι, κυρίαρχοι, ετερογενείς μεταξύ τους και δεν υπόκεινται σε καμία αρχή. Ενώ στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων την αποκλειστική κυριαρχία την ασκούν η εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία, εντός του διεθνούς συστήματος δεν υφίσταται παρουσία ενός παγκόσμιου αστυνόμου ικανού να επιβάλλει την θέληση του επί των κρατών-δρώντων. Επιπρόσθετα, οι κρατικές μονάδες επιζητώντας κυριαρχία και δρώντας επεκτατικά παράγουν διεθνή αναρχία (Buzan 1993).

Στην προηγούμενη παράγραφο αναφέρθηκε η απουσία ενός «παγκόσμιου αστυνόμου», που θα ελέγχει τις κύριες μονάδες (κράτη) του διεθνούς συστήματος. Εύλογα δύναται κανείς να θέσει το εξής ερώτημα: Δεν υπάρχουν διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ) και καθεστώτα ασφαλείας (ΝΑΤΟ), που μπορούν να διαδραματίσουν τον ρόλο του «αστυνόμου»; Η απάντηση του επιθετικού ρεαλισμού είναι ότι η φύση των διεθνών συνεργατικών δομών αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή στην μελέτη των φαινομένων της παγκόσμιας πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη-δρώντες έχουν δημιουργήσει τους διεθνείς θεσμούς με σκοπό την συνεργασία σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής, ενώ στα ζητήματα υψηλής πολιτικής τα διεθνή συνεργατικά σχήματα συνήθως παρακάμπτονται και αναδύεται η αύξουσα σημασία της κρατικής ισχύος (Mearsheimer 2011). Συνεπώς η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι η συμπεριφορά των κρατών δρώντων και δεν υφίσταται η έννοια του παγκόσμιου αστυνόμου ικανού να επιβάλλει την θέληση-βούληση του.

Στην υπό εξέταση θεωρία τονίζεται ότι μεταξύ των κρατών-δρώντων υφίσταται φόβος, έλλειψη εμπιστοσύνης και αντικρουόμενα συμφέροντα. Οι προαναφερθείσες έννοιες οδηγούν τις κρατικές μονάδες σε ανταγωνιστική συμπεριφορά σε τελικό και απόλυτο στόχο-σκοπό την μεγιστοποίηση της ισχύος τους (Mearsheimer 2011, σελ. XIV). Η ισχύς αποτελεί κεντρική έννοια του επιθετικού ρεαλισμού. Στο ερώτημα πόση ισχύ επιζητούν τα κράτη, η απάντηση είναι όση περισσότερη δύνανται να αποκτήσουν. Άρα, η μεγιστοποίηση της ισχύος ενός δρώντος, η οποία εκφράζεται με επιθετική συμπεριφορά, προσδίδει δυνατότητες ηγεμονίας που είναι και ο τελικός στόχος-σκοπός (Mearsheimer 2011, σελ. XV). Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιθετική συμπεριφορά, βασίζεται στην ποιότητα και την ποσότητα των ενόπλων δυνάμεων ενός δρώντος, οι οποίες με την σειρά τους εξαρτώνται από τον πληθυσμό και τον πλούτο που έχει στην διάθεση της μια κρατική οντότητα.

Η ηγεμονία σαν έννοια τελεί υπό κάποιους περιορισμούς. Κυριότερος περιορισμός είναι η ανασχετική δύναμη (Mearsheimer 2011, σελ. 240) των υδάτων. Οι μεγάλες υδάτινες εκτάσεις περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό την ικανότητα προβολής ισχύος των ενόπλων δυνάμεων των κρατών δρώντων. Υπό αυτό το πρίσμα, η παγκόσμια ηγεμονία είναι ανέφικτη καθότι οι απέραντες υδάτινες εκτάσεις των παγκόσμιων ωκεανών «χωρίζουν» τους δρώντες και δεν συμβάλλουν στη γειτνίαση τους. Εφικτή είναι η εγκαθίδρυση

περιφερειακής ηγεμονίας, στην κατεύθυνση της οποίας κινείται η Τουρκία. Με προμετωπίδα τον νεοθωμανισμό (ανάλυση στα επόμενα κεφάλαια), επιδιώκει την προβολή ισχύος από τον Καύκασο μέχρι το Κέρασ της Αφρικής και από τα Βαλκάνια έως το Βόρειο Ιράκ, γνωρίζοντας την «μικρή» ανασχετική δύναμη μιας περικλείστης θάλασσας όπως το Αιγαίο.

Στον αντίποδα του επιθετικού ρεαλισμού βρίσκεται ο αμυντικός ρεαλισμός με κύριους εκπροσώπους τους Waltz και Gilpin. Σύμφωνα με τον αμυντικό ρεαλισμό, τα κράτη-δρώντες προτιμούν την εξισορρόπηση, έχοντας ως στόχους την διαχείριση ενδεχόμενων αντισυσπειρώσεων και την αποφυγή της υπερεξάπλωσης (Μικέλης & Τρούλης 2015, σελ. 38). Λειτουργεί το πολιτικό-στρατιωτικό σύμπλεγμα της γείτονος βάσει της προηγούμενης διατύπωσης; Οι υποστηρικτές του «Ευρωπαϊκού εναγκαλισμού» της Τουρκίας όπως αυτός έγινε προσπάθεια να συμβεί στο Ελσίνκι το 1999, ενδεχομένως να απαντούν καταφατικά σε αυτό το ερώτημα. Αναλύοντας όμως την στρατιωτική ενδυνάμωση της Άγκυρας στην υπό εξέταση περίοδο, το θερμό επεισόδιο των νησιών Ίμια το 1996, τα γεγονότα στον Έβρο το προηγούμενο έτος, την θεωρία των Γκρίζων Ζωνών και το δόγμα της Γαλάζιας πατρίδας (Mavi Vatan), ενδεχομένως ορισμένοι να έχουν άκρως αντιδιαμετρική άποψη.

Έτσι, αφού παρουσιάστηκαν επιγραμματικά οι βασικές αρχές της θεωρίας του John Mearsheimer και του «αντιπάλου» αμυντικού ρεαλισμού στο επόμενο υποκεφάλαιο καθίσταται χρήσιμη η αποσαφήνιση ορισμένων εννοιών. Οι εν λόγω έννοιες αποτελούν τον βασικό άξονα της θεωρίας των διεθνών σχέσεων και νοηματοδοτούν την εξωτερική πολιτική της Άγκυρας όχι μόνο τα τελευταία 25 έτη, αλλά καθόλη την διάρκεια της μεταπολεμικής ιστορικής διαχρονίας.

1.3 Αποσαφήνιση Σημαντικών Εννοιών

Στην παρούσα ενότητα πρόκειται να γίνει ορισμός εννοιών οι οποίες αναδύονται όταν τα κράτη-δρώντες αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Ως πρωταρχική έννοια απαντάται η λεγόμενη υψηλή στρατηγική μιας κρατικής οντότητας. Σύμφωνα με τον Liddell Hart, είναι η τέχνη της κατανομής και χρήσης στρατιωτικών μέσων προς εκπλήρωση σκοπών της πολιτικής (Hart 1995, σελ. 64). Στον

προαναφερθέν ορισμό η υψηλή στρατηγική περιορίζεται μόνο σε στρατιωτικά ζητήματα, ενώ επί του πρακτέου περιλαμβάνει μια ευρύτερη σφαίρα. Ένας πιο ολοκληρωμένος ορισμός είναι ότι η υψηλή στρατηγική περιλαμβάνει την συντονισμένη και συστηματική χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων-πόρων ενός κράτος-δρώντος για την επιβίωση του και την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών του σε ένα αβέβαιο και βίαιο κόσμο, καθόσον αυτό αναπτύσσεται, δρα και λειτουργεί. Οι διαθέσιμοι πόροι-μέσα είναι πολιτικοί, οικονομικοί, δημογραφικοί, στρατιωτικοί, διπλωματικοί και πλουτοπαραγωγικοί.

Κατά συνέπεια προκύπτει, ότι συγκεκριμένη υψηλή στρατηγική επιλέγει ένας δρώντας 82 εκατομμυρίων κατοίκων (CIA Factbook 2020) όπως είναι η Τουρκία και εντελώς διαφορετική ένας δρώντας 10 εκατομμυρίων όπως η Ελλάδα. Ο επιθετικός ρεαλισμός έχει ως παραδοχή ότι το μέγεθος του πληθυσμού αποτελεί ένα σημαντικό συστατικό στοιχείο για τη δημιουργία στρατιωτικής δύναμης. Ουσιαστικά μεγάλες σε μέγεθος ένοπλες δυνάμεις, δύνανται να προκύψουν κατόπιν στρατολόγησης από μία μεγάλη δεξαμενή ανθρώπινου πληθυσμού (Mearsheimer 2011, σελ. 139).

Έτσι, όταν μία χώρα διαθέτει μεγάλες σε μέγεθος ένοπλες δυνάμεις βρίσκει την ικανότητα να απειλεί έτερους δρώντες, ειδικά όταν αυτές είναι εξοπλισμένες με ποιοτικά και εξελιγμένης τεχνολογίας οπλικά συστήματα. Οπότε στο σημείο τούτο αναδύεται η έννοια της απειλής, η οποία ορίζεται ως η δεδηλωμένη πρόθεση του δρώντος Α να προκαλέσει ζημία στα συμφέροντα του δρώντος Β, σε περίπτωση που ο Β δεν συμμορφωθεί με τις όποιες απαιτήσεις του Α. Μια απειλή του δρώντος Α αναβαθμίζεται σε κίνδυνο για τον δρώντα Β, όταν ο απειλών διαθέτει τα υλικοτεχνικά μέσα και την απαραίτητη θέληση να την πραγματοποιήσει (Defensenews 2019).

Εάν ο δρώντας Α απειλήσει τον Β, τότε ο δεύτερος επιβάλλεται να οικοδομήσει μία αποτρεπτική στρατηγική, με αντικειμενικό σκοπό την ανάσχεση του Α. Η αποτροπή είναι μία σημαντική έννοια της διεθνούς πολιτικής. Συνίσταται στο να πειστεί ένα κράτος-δρώντας ότι το κόστος-ρίσκο μίας συγκεκριμένης ενέργειας-δράσης, υπερβαίνει σε μεγάλο βαθμό το όφελος από την τέλεση της. Ουσιαστικά σχετίζεται με την αποθάρρυνση του αντιπάλου για ανάληψη δράσης (κυρίως στρατιωτικής), αυξάνοντας δυσανάλογα το κόστος του, Τονίζεται ότι η έννοια της αποτροπής έχει ως στόχο τις

προθέσεις του αντιπάλου. Βέβαια, οι εν λόγω εχθρικές προθέσεις πρέπει να επηρεαστούν και να ληφθούν υπόψη από τους διαμορφωτές πολιτικής. Ίσως το δυσκολότερο σημείο της αποτροπής να είναι ο τρόπος - διάυλος επικοινωνίας, με τον οποίο ο αμυνόμενος θα μεταδώσει τις προθέσεις του στον αντίπαλο (Jervis, 1979).

Άλλη μία έννοια είναι το λεγόμενο εθνικό συμφέρον. Σύμφωνα με τον Duchacek το εθνικό συμφέρον περιλαμβάνει τέσσερα συστατικά στοιχεία (Duchacek, 1971): (α) την φυσική προστασία του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο διαβιεί σε μία κρατική οντότητα, (β) την προστασία του εθνικού συστήματος αξιών, (γ) την προστασία του πολιτικού και οικονομικού συστήματος ενός κράτους και (δ) την εδαφική ακεραιότητα μίας χώρας. Όταν προστατεύονται τα ανωτέρω, τότε εκπληρώνεται η προστασία του εθνικού συμφέροντος. Κάθε κράτος, δρώντας ορθολογικά και έχοντας ως στόχο την επιβίωση, είναι διατεθειμένο να διεξάγει ακόμη και ένοπλη σύγκρουση για την εξασφάλιση του εθνικού συμφέροντος. Εάν επιθυμεί να μην καταλήξει στην διεξαγωγή πολέμου, τότε επιβάλλεται να διαθέτει τους κατάλληλους αποτρεπτικούς μηχανισμούς έναντι επιθετικών-αναθεωρητικών κρατών.

Οι ανωτέρω έννοιες επιβάλλεται να λαμβάνονται υπόψη από τους διαμορφωτές πολιτικής μίας χώρας, υπό την παραδοχή ότι υφίσταται ορθολογική δράση με σκοπό την επιβίωση εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Στα επόμενα κεφάλαια θα καταδειχθεί η σημασία τους για την χώρα μας, καθώς η γειτνίαση με τον αναθεωρητικό δρώντα που ονομάζεται Τουρκία εγκυμονεί κινδύνους για την επιβίωση της Ελλάδας.

Κεφάλαιο 2. Εξωτερική Πολιτική Τουρκίας

2.1 Γενικές Έννοιες

Κεντρική θέση στα ακαδημαϊκά ιδρύματα τα οποία πραγματεύονται την μελέτη των διεθνών σχέσεων κατέχει η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής των κυρίαρχων μονάδων του διεθνούς συστήματος: των κρατών-δρώντων. Υπό αυτή την έννοια η ανάλυση εξωτερικής πολιτικής, αποτελεί ένα κλάδο των διεθνών σχέσεων με αλματώδη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια.

Πριν πραγματοποιηθεί απόπειρα ορισμού της, αναδύονται συγκεκριμένα ερωτήματα (Hill 2017, Σελ. 3): (α) Ποιος είναι ο αρμόδιος φορέας χάραξης της εξωτερικής πολιτικής; (β) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την διαδικασία λήψης αποφάσεων; (γ) Υφίσταται σύνδεση της εξωτερικής με την εσωτερική πολιτική; Πέραν των προαναφερθέντων ερωτημάτων, η ανάλυση εξωτερικής πολιτικής διακρίνεται από τις εξής παραμέτρους (Hudson 2005, σελ. 4): (α) Η διερεύνηση των αποφάσεων οφείλει να πραγματοποιείται σε ατομικό, κρατικό και συστημικό επίπεδο ανάλυσης (β) Ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων περιλαμβάνει την μελέτη πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, τεχνολογικών, στρατιωτικών και δημογραφικών παραγόντων.

Ένεκα του γεγονότος ότι οι κρατικές οντότητες δρουν ορθολογικά, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τις προαναφερθείσες παραμέτρους. Εάν γίνει μη-σωστός υπολογισμός και ανάλυση των παραμέτρων, τότε η εξωτερική πολιτική ενός δρώντος θα έχει ως εξαγόμενο μία πληθώρα μη-ορθολογικών αποφάσεων (Ζιώγας 2017). Οπότε, η εξωτερική πολιτική περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση των κρατών-δρώντων εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος, η οποία δύναται να είναι είτε συνεργατική, είτε ανταγωνιστική. Αν κανείς όριζε την αλληλεπίδραση ως μεταβλητή, το πεδίο ορισμού της θα περιλάμβανε δύο μεταβλητές: (α) συνεργασία και (β) ανταγωνισμός. Έτσι, βάσει των προαναφερθέντων δύναται η εξωτερική πολιτική να οριστεί ως εξής : Οι συνολικές δράσεις, ενέργειες, επιλογές και συμπεριφορές των κρατών-δρώντων (και αλληλεπιδράσεις με έτερους κρατικούς και μη-κρατικούς δρώντες) με αντικειμενικό σκοπό την επιβίωση τους εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος (Ζιώγας, 2017).

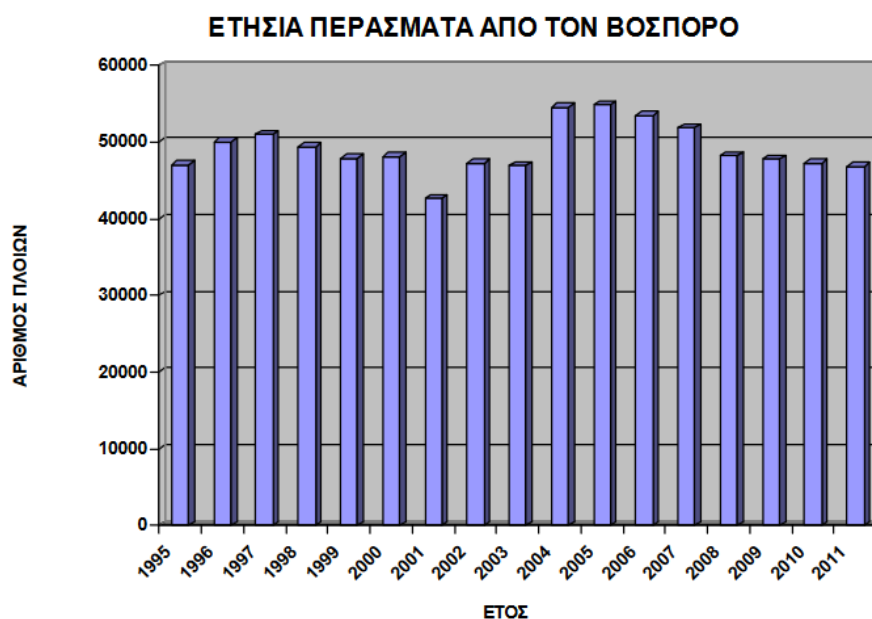
2.2 Παράμετροι που Επηρεάζουν την Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας

2.2.1 Γεωγραφία

Υφίστανται συγκεκριμένες παράμετροι οι οποίες επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική μίας κρατικής οντότητας, το ίδιο συμβαίνει για την Τουρκία. Μία σημαντική παράμετρος είναι η γεωγραφία μίας χώρας. Η θέση της γείτονος στο χάρτη, στο σημείο συνάντησης δύο ηπείρων και αρκετών θαλάσσιων οδών, διαμορφώνει την αντίληψη των Τούρκων διαμορφωτών στρατηγικής. Μία αντίληψη η οποία έχει ως κεντρική θεματική την

αναβίβαση ισχύος της Άγκυρας, καθότι ευρίσκεται σε μία προνομακή γεωγραφική θέση.

Τα στενά των Δαρδανελίων και του Βοσπόρου αποτελούν σημαντικούς κόμβους στην διαμετακόμιση πετρελαίου σε παγκόσμιο επίπεδο. Εξάλλου είναι γνωστό ότι όλες οι μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος δείχνουν το ανάλογο ενδιαφέρον για τα στενά. Το ρωσικό πετρέλαιο από το λιμάνι του Νοβοροσίσκ στην Μαύρη θάλασσα μεταφορτώνεται σε δεξαμενόπλοια, των οποίων η όδευση προς τη Μεσόγειο, «αναγκαστικά» διέρχεται από Βόσπορο-Δαρδανέλια. Η ναυτιλιακή κίνηση πραγματοποιείται σε μεγάλους αριθμούς, μετατρέποντας την Τουρκία σε διαμετακομιστικό κόμβο ενέργειας. Ενδεικτικά, στο παρακάτω γράφημα (Ναυτικά Χρονικά 2020) απεικονίζονται οι διελεύσεις των πλοίων σε ετήσια βάση το χρονικό διάστημα από το 1995 έως το 2011.

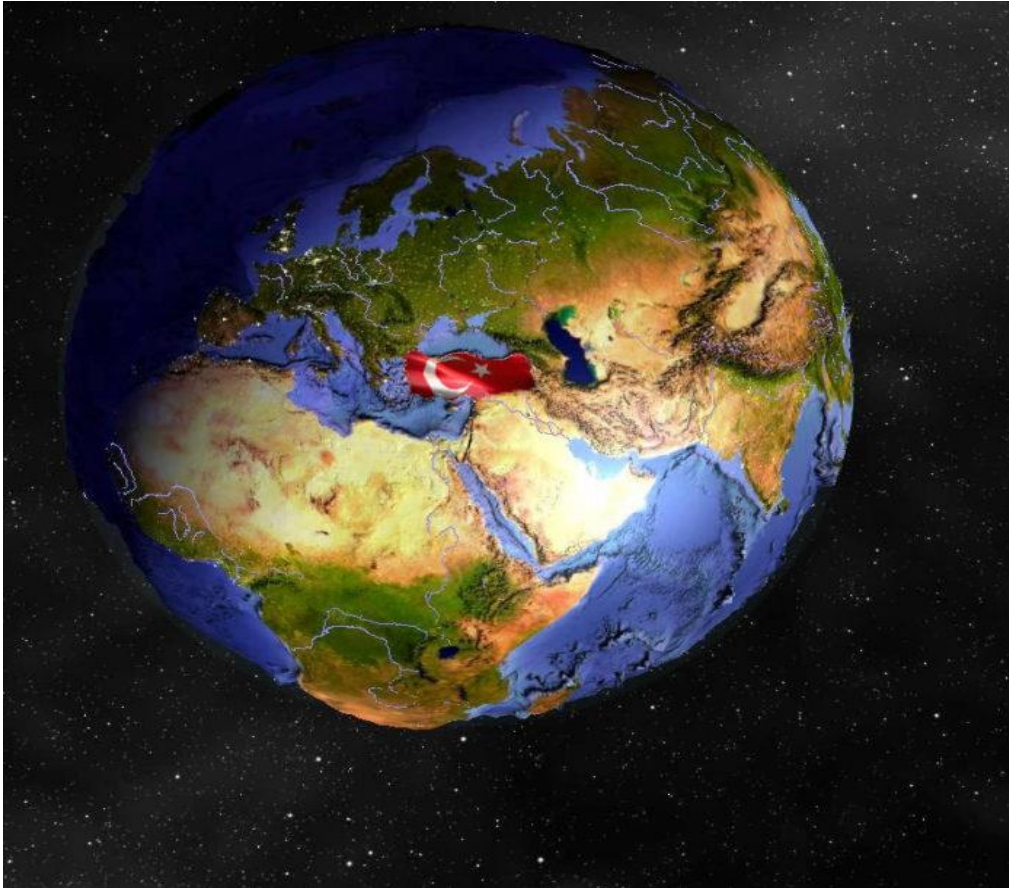

Γράφημα 1 Ναυτιλιακή Κίνηση στα Στενά του Βοσπόρου (Ο.Λ.Α. 2011).

Παρατηρείται ότι πάνω από 40.000 πλοία διέρχονται των στενών σε ετήσια βάση. Παρόμοιες τιμές εμφανίζονται και τα τελευταία έτη (Ναυτικά Χρονικά 2020) με 41.103 πλοία το έτος 2018 και 41.112 το έτος 2019.

Είναι φανερό ότι η γεωγραφική θέση της Τουρκίας σε συνδυασμό με την «σχετική απουσία» του Αμερικανικού παράγοντα από την περιοχή (ένεκα του γεγονότος της

μετατοπίσεως του επιχειρησιακού βάρους των ΗΠΑ στον Ειρηνικό), προσδίδει στην γείτονα χώρα δυνατότητες διεκδίκησης θέσεως περιφερειακού τοποτηρητή. Ουσιαστικά πρόκειται για μία γεωπολιτικά ευαίσθητη περιοχή, εις την οποίαν έχει προκύψει ένα κενό ισχύος (power vacuum) πράγμα το οποίο είναι πλήρως εκμεταλλεύσιμο από την Άγκυρα με σκοπό την δορυφοροποίηση της χώρας μας. Αυτό άλλωστε απεικονίζεται στα διαδικτυακά fora αρκετών Τουρκικών think tanks όπως η παρακάτω φωτογραφία προερχόμενη από το (Tamer 2020).

Εικόνα 1. Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας, αποτελεί μία γέφυρα που ενώνει Ευρώπη και Ασία. (Tamer 2020).

2.2.2 Ιδεολογία

Εξίσου σημαντική παράμετρος διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής της γείτονος, αποτελεί η επίσημη ιδεολογία της. Έκαστο κράτος διαμορφώνει μία κεντρική ιδεολογία η οποία αντικατοπτρίζει συγκεκριμένα μοτίβα πολιτικής σκέψης και δράσης εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθούν κάποιες ιδεολογικές παραφυάδες (Λυγερός 2018) οι οποίες συνιστούν την σύγχρονη ιδεολογική γραμμή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Πρώτη ιδεολογική παραφυάδα είναι η Κεμαλική

ιδεολογία η οποία συνίσταται στην ρήξη με το Οθωμανικό παρελθόν και στην ανάδυση μίας σύγχρονης δυτικής εικόνας του κράτους. Δεύτερη ιδεολογική παραφυάδα είναι ο Πανισλαμισμός (Κουργιώτης 2015), η οποία εγκολπώνει ριζοσπαστικά στοιχεία επιδιώκοντας την συνεργασία με τα ισλαμικά κράτη και προτείνει ως καλύτερο σύστημα διοίκησης το ισλαμικό. Ουσιαστικά ο Πανισλαμισμός χρησιμοποιεί εργαλειακά τη μουσουλμανική θρησκεία, μετατρέποντας την σε πολιτική ιδεολογία. Τρίτη παραφυάδα είναι ο Παντουρκισμός, ο οποίος περιλαμβάνει αλυτρωτικές πολιτικές επί των τουρκογενών πληθυσμών της Ευρασίας. Αντικειμενικός σκοπό του Παντουρκισμού η σύσταση ομοσπονδίας με τους τουρκογενείς πληθυσμούς υπό την άμεση κυριαρχία ή κηδεμονία της Άγκυρας.

Οι προαναφερθείσες ιδεολογίες συνδυάζονται με εργονομικό και άριστο τρόπο από τον Τούρκο πρόεδρο Ερντογάν. Συνδυάζοντας στοιχεία του παραδοσιακού εθνοκρατικού κεμαλισμού μαζί με αποχρώσεις παντουρκισμού, οθωμανισμού και ισλαμισμού ο πρόεδρος της Τουρκίας υιοθετεί μία νέα ιδεολογία : τον λεγόμενο νεοοθωμανικό ισλαμοκεμαλισμό. Ουσιαστικά η Τουρκική έκδοση του πολιτικού ισλάμ μετατρέπεται στην κυρίαρχη δύναμη της γείτονος επηρεάζοντας τους διαμορφωτές υψηλής στρατηγικής. Αυτό το γεγονός προωθείται προς όλες τις μουσουλμανικές κρατικές οντότητες ως εξαγωγίμο προϊόν. Έτσι ο Ερντογάν εκτιμάται ότι θα επιχειρήσει να μεταβληθεί στον παγκόσμιο ηγέτη-ταγό του ισλάμ, αναβιβάζοντας παράλληλα την θέση της Τουρκίας στα υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής.

2.2.3 Το Σύνδρομο των Σεβρών και τα Φαραωνικά Οράματα

Την φετινή χρονιά συμπληρώθηκαν 100 έτη από την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, με την οποία κατέστη τελεσίδικη η αποσάθρωση της πάλαι ποτέ κραταιάς Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η συνθήκη αυτή κληρονόμησε και τα ανάλογα φοβικά σύνδρομα στη συλλογική μνήμη των Τούρκων διαμορφωτών υψηλής πολιτικής. Η ισχύς της Τουρκίας υποβιβάστηκε, πράγμα που ποτέ δεν θα ήταν αποδεκτό από τους διαμορφωτές υψηλής στρατηγικής. Την ίδια χρονιά (1920) υιοθετήθηκε το λεγόμενο Εθνικό Συμβόλαιο (Απόκης 2016) (Misak- I Milli) εις το οποίον συμπεριλαμβανόταν οι εδαφικές διεκδικήσεις των Τούρκων υπερεθνικιστών, εντός των οποίων βρισκόταν η

Δυτική Θράκη και η θάλασσα του Αιγαίου. Εκτίμηση του γράφοντος είναι ότι το Εθνικό Συμβόλαιο είναι μία βασική αξονική παράμετρος της επεκτατικής πολιτικής (Απόκης 2016) της γείτονος, με σκοπό την ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη.

Βέβαια όταν μία κρατική οντότητα κάνει προσπάθειες να αναβιβάσει την ισχύ της, λογικό είναι να προκαλεί συσπειρώσεις προς εξισορρόπηση. Αυτό το στοιχείο είναι το οποίο προσπαθεί να αποφύγει η Τουρκία : καταστροφικές επιπτώσεις ανάλογες και αντίστοιχες της Συνθήκης των Σεβρών. Οπότε πάγια τακτική της είναι η προσπάθεια δημιουργίας ισορροπημένων σχημάτων συνεργειών και ανταγωνισμών με τις πιο ισχυρές χώρες του άναρχου διεθνούς συστήματος. Μέσω αυτών των πρωτοβουλιών υποβόσκει ο σκοπός να εξελιχθεί σε έναν ανεξάρτητο πόλο ισχύος εντός μίας νευραλγικής γεωπολιτικά ευρασιατικής «διάβασης». Αυτό επιδιώκεται με συστηματικό τρόπο καθώς οι διαμορφωτές πολιτικής της γείτονος έχουν διαγνώσει ότι η υποχώρηση του αμερικανικού παράγοντος από την περιοχή, αποτελεί παράθυρο ευκαιρίας για ενδυνάμωση της χώρας.

Προσπαθώντας να διεκδικήσει θέση περιφερειακής δυνάμεως και να διαδραματίσει προνομιακό ρόλο στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, επιβάλλεται να κυριαρχήσει στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου οδηγώντας την Ελλάδα σε δορυφοροποίηση και φινλανδοποίηση. Τούτο πραγματοποιείται λαμβάνοντας «λελογισμένα» ρίσκα, καθότι υφίσταται ο φόβος (σημαντική παράμετρος της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων) έτεροι δρώντες του υποσυστήματος να δημιουργήσουν περιοριστικό κλοιό γύρω της. Σε αυτούς τους δρώντες εντάσσεται και η χώρα μας, καθότι διαθέτει υψηλούς δείκτες προβολής σκληρής ισχύος (hard power) όπως για παράδειγμα ισχυρές ένοπλες δυνάμεις. Σε περίπτωση μετατροπής της Ελλάδος σε κράτος-δορυφόρο της, μέσω διαδικασιών διαλόγου και διμερών επαφών οι οποίες θα καταλήξουν σε κάποιους ευνοϊκούς για την Τουρκία συμβιβασμούς, τότε θα υφίσταται επιτυχία των στόχων της.

Εκτός του συνδρόμου των Σεβρών, ο Τούρκος πρόεδρος καθοδηγείται από προσωπικά οράματα (Συρίγος 2016, σελ. 188) για την χώρα του, τα οποία χαρακτηρίζονται φαραωνικού τύπου. Πιο συγκεκριμένα έχει θέσει τρεις σημαδιακές ημερομηνίες: το 2023, το 2053 και το 2071. Το 2023 συμπληρώνονται εκατό έτη από την ίδρυση του σύγχρονου κοσμικού κράτους υπό τον Μουσταφά Κεμάλ, γνωστό με το προσωνύμιο

Ατατούρκ. Έως τότε στόχος είναι να έχει αναβιβάσει την ισχύ της στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, να βρίσκεται μεταξύ των δέκα ισχυρότερων κρατών της υδρογείου και να έχει καταστεί η τούρκικη αμυντική βιομηχανία ο κυριότερος μοχλός παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας (Συρίγος 2016, σελ. 189). Εξάλλου, σύμφωνα με την ρητορική ανώτατων Τούρκων αξιωματούχων το έθνος τους αποτελούταν πάντα από στρατιώτες οι οποίοι ήταν νικητές στην μάχη για το λόγο αυτό υφίσταται χρεία τεχνολογικά προηγμένων όπλων, άρα συνεπαγόμενα και μίας ισχυρής αμυντικής βιομηχανίας. Το 2053 συμπληρώνονται 600 έτη από την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Έως τότε, ο αντικειμενικός σκοπός (Συρίγος 2016, σελ. 190) είναι η γείτονα χώρα να βρίσκεται στο Top-5 των πιο ισχυρών κρατών (παγκοσμίως) σε οικονομικό επίπεδο και να αποτελεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η δήλωση ότι το διεθνές σύστημα δεν αποτελείται μόνο από τα 5 μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας (the world is bigger than five) (Sky Life 2016), η οποία πραγματοποιήθηκε στη Γενική Συνέλευση (General Assembly) των ΗΕ από τον Ερντογάν. Εάν δεν υπάρξει διεύρυνση των κρατών που απαριθμούν το Συμβούλιο, τότε ο ρόλος του καταστρατηγείται (Sky Life 2016) και δεν εκπληρώνονται οι βασικές λειτουργίες του οι οποίες είναι η εγκαθίδρυση ειρήνης και ασφάλειας, τόνισε ο Τούρκος πρόεδρος. Η δήλωση αυτή σηματοδοτεί το έναυσμα μίας σειράς μαξιμαλιστικών στόχων και επιμέρους στρατηγικών όπως η εγκαθίδρυση ναυτικής ηγεμονίας στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου.

Το έτος 2071 αποτελεί ένα ξεχωριστό χρονικό ορόσημο (Συρίγος 2016, σελ. 192), καθότι τότε συμπληρώνονται 1000 έτη από την περίφημη μάχη του Ματζικέρτ η οποία έλαβε χώρα το έτος 1071. Εκείνη την χρονιά οι Σελτζούκοι, συγγενικό φύλλο και πρόγονοι των σημερινών Τούρκων συνέτριψαν τις δυνάμεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η εν λόγω μάχη εορτάζεται στην γείτονα χώρα έως η αρχή του εκτουρκισμού της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και παρουσίας πλησίων των ακτών της Μεσογείου. Σηματοδοτεί το έναυσμα του παντουρκισμού, μιας υπερεθνικιστικής αφύπνισης και προπαγάνδας που ενώνει τους Τουρκόφωνους πληθυσμούς όλης της υδρογείου, με αντικειμενικό σκοπό την παγκόσμια ηγεμονία. Αυτό ακριβώς είναι το αφήγημα εις το οποίον επενδύει ο Τούρκος πρόεδρος προς νοηματοδότηση των επεκτατικών πολιτικών του.

Εικόνα 2. Ο Παντουρκισμός στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή συνάντησης τριών ηπείρων. (από κοινωνικό δίκτυο - social media Γκρίζου Λύκου).

Στις 26 Αυγούστου 2020, εορτάστηκε η 949^η επέτειος της μάχης (Daily Sabah 2020) του Ματζικέρτ παρουσία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Ο Τούρκος πρόεδρος συνοδευόταν από τον υπερεθνικιστή σύμμαχο του και ηγέτη της ακροδεξιάς φράξιας «Γκρίζοι Λύκοι», Ντεβλέτ Μπαχτσελί (Takvim, 2020). Είναι ενδεικτική η φωτογραφία υπ' αριθμόν 1, που τους απεικονίζει μαζί στην εν λόγω εκδήλωση και εκπέμπει ένα σαφές μήνυμα στις γειτονικές κρατικές οντότητες: η εξωτερική πολιτική της γείτονος καθοδηγείται από μία ακραία και ανίερη συμμαχία η οποία έχει ως σκοπό την εδαφική υπερεπέκταση της Τουρκίας. Στις δηλώσεις και των δύο πολιτικών κυριάρχησαν οι ακραίες φωνές και οι εμπρηστικές ρητορικές στοχοποίησης (Daily Sabah 2020) της Ελλάδος εν μέσω της κλιμάκωσης στον ευρύτερο θαλάσσιο χώρο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, ο Τούρκος πρόεδρος ανέφερε σε μία αποστροφή του λόγου του «ότι θα διεκδικήσουμε και θα λάβουμε ότι μας αξίζει στις θάλασσες της Μεσογείου, του Αιγαίου και του Εύξεινου Πόντου. Στις εν λόγω περιοχές υφίστανται ιστορικά δικαιώματα της χώρας μας, τα οποία δεν απεμπολούμε σε καμία περίπτωση» (Daily Sabah 2020). Εν συνεχεία κριτίκαρε σφόδρα την Ελλάδα για την εξωτερική πολιτική της και τις βλέψεις τις οποίες έχει έναντι της Τουρκίας : «Η Ελλάδα έχει στρέψει τα μάτια της στην κρατική κυριαρχία, στην εδαφική επικράτεια και στα συμφέροντα του έθνους μας. Εμείς δεν εποφθαλμιούμε τίποτα και κανέναν. Οι άλλοι γιατί το κάνουν αυτό σε εμάς;» (Daily Sabah 2020). Δεν σταμάτησε στις ανωτέρω δηλώσεις, αλλά απείλησε ευθέως την Ελλάδα και τους διαμορφωτές πολιτικής της: «Εάν η Ελλάδα επιθυμεί να μπει εμπόδιο στον δρόμο μας, τότε ας το κάνει καθότι εμείς δεν φοβόμαστε. Θα πληρώσουν το τίμημα που τους αξίζει... Εάν από την άλλη πλευρά δεν έχουν κουράγιο να σταθούν απέναντι μας, τότε καλό

είναι να σταθούν μακριά μας. Είμαστε αποφασισμένοι να αποτρέψουμε όλους τους εχθρούς μας και δυνάμεθα να το πραγματοποιήσουμε με στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα. Κανείς δεν πρέπει να κάνει πειράματα με την υπομονή, την αποφασιστικότητα και το κουράγιο του ένδοξου τουρκικού έθνους. Εξάλλου η Ελλάδα δεν είναι άξια της Βυζαντινής κληρονομιάς της και χρησιμοποιεί ως μοχλοβραχίονα την ΕΕ για τις άνομες και πειρατικές ενέργειες τις...» (Daily Sabah 2020). Η έννοια της απειλής που αναλύθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, αναδύεται ως ο κυριότερος άξονας της επιχειρηματολογίας του Τούρκου προέδρου.

Εικόνα 3. Ερντογάν και Μπαχτσελί στην 949^η επέτειο της μάχης του Ματζικέρτ. (Takvim, 2020).

2.2.4 Η Επιρροή του Καθηγητή Νταβούτογλου

Ο Αχμέτ Νταβούτογλου χρημάτισε ακαδημαϊκός και κατόρθωσε να αναρριχηθεί έως την θέση του τακτικού καθηγητού στο Πανεπιστήμιο του Μπέϊκεντ (Έλλις 2014). Αντικείμενο του είναι οι πολιτικές επιστήμες και ειδικότερα οι διεθνείς σχέσεις. Η γνωριμία του με τον Αμπντουλάχ Γκιουλ και τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, στάθηκε η αφετηρία για την ενεργή ενασχόληση του με την πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, το έτος 2003 διορίστηκε ως σύμβουλος του Ερντογάν σε ζητήματα που άπτονται της εξωτερικής πολιτικής και μετέπειτα ως υπουργός εξωτερικών. Εν τέλει κατέλαβε τον πρωθυπουργικό θώκο της Τουρκίας το έτος 2014. Η επιρροή του σε θέματα πολιτικής αναδύθηκε με το βιβλίο του το Στρατηγικό Βάθος, εις το οποίο διατυπώνει το θεωρητικό υπόβαθρο του νέο-οθωμανισμού (Έλλις 2014). Στο προαναφερθέν βιβλίο ο Νταβούτογλου ισχυρίζεται ότι η Τουρκία διαθέτει τις δυνατότητες να διαδραματίσει το ρόλο ενός δρώντος με

παγκόσμια στρατηγική σημασία λόγω της γεωγραφικής θέσης, του πληθυσμού, της ιστορικής κληρονομιάς και του πολιτισμού όπως αυτός διαμορφώθηκε στα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αυτός ακριβώς είναι, κατά την άποψη του γράφοντος, ο αντικειμενικός σκοπός του Νταβούτογλου: επαναφορά του οθωμανικού παρελθόντος με δημιουργία σφαιρών επιρροής εις τας οποίας η Άγκυρα θα προβάλλει την ισχύ της. Είναι γεγονός ότι εάν μία κρατική οντότητα επιθυμεί να εξελιχθεί σε μεγάλη δύναμη (όπως ακριβώς επιτάσσει η ιδεολογία του νέο-οθωμανισμού), οφείλει να εκμεταλλευτεί μονομερώς την υπεροχή της σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Αυτό πραγματοποιείται με την εγκαθίδρυση σφαιρών επιρροής (Bull 2009, σελ. 91) (sphere/zones of influence) οι οποίες εναλλακτικά ονομάζονται σφαίρες συμφέροντος ή ευθύνης. Βέβαια, στην μελέτη φαινομένων της διεθνούς πολιτικής παρατηρείται το φαινόμενο οι σφαίρες επιρροής να μετατρέπονται σε προτεκτοράτα και τα προτεκτοράτα να αντικαθίστανται από την απροκάλυπτη προσάρτηση (Bull 2009, σελ. 92). Υπό αυτό το πρίσμα, η σύγχρονη Τουρκία επιδιώκει να δορυφοροποιήσει και να φινλανδοποιήσει εκείνες τις κρατικές οντότητες της άμεσης περιφέρειας της, των οποίων τα εδάφη ανήκαν στο μεσοπρόθεσμο ιστορικό παρελθόν, υπό την κατοχή των Οθωμανών. Έτσι, ο νέο-οθωμανισμός επιδιώκει την προβολή των συντελεστών ισχύος της Τουρκίας από τον Καύκασο μέχρι το Κέρασ της Αφρικής όπως επίσης από τη Βοσνία έως τη Μέση Ανατολή (βόρειο Ιράκ). Οι συνεπαγωγές της ανωτέρω ιδεολογίας, για τα ελληνικά ζωτικά συμφέροντα είναι δραματικές : (α) Η Άγκυρα τεχνηέντως επιδιώκει αλλαγή του status quo στο θαλάσσιο και εναέριο χώρο του Αιγαίου, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και προς δικό της όφελος (β) Διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής κατά τέτοιον τρόπο ώστε η Αθήνα να παραιτηθεί από τα δικαιώματα της όσο αναφορά τις θαλάσσιες ζώνες της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης.

Εξάλλου είναι χαρακτηριστικές οι δηλώσεις του Αχμέτ Νταβούτογλου, κατά την διάρκεια επισκέψεως του στην Ελλάδα το έτος 2011: *«Το Καστελλόριζο βρίσκεται στην Μεσόγειο. Σε ότι αφορά το νησί του Καστελλόριζου, η Τουρκία έχει βάσιμες νομικές και πολιτικές θέσεις οι οποίες είναι διαφορετικές με τις αντίστοιχες της Ελλάδος»*. Επιπλέον στο Στρατηγικό Βάθος, τονίζεται *«ότι η Τουρκία αποτελεί μία σημαντική χώρα όχι μόνο του αρχιπελάγους του Αιγαίου, αλλά μία σημαντική χώρα του ευρύτερου υποσυστήματος της Ανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία δεν διαθέτει περιθώρια και δυνατότητες να κάνει*

ένα μεγάλο άνοιγμα προς τον κόσμο, εάν είναι αποκλεισμένη στο Αιγαίο και περικυκλωμένη στα νότια της από την Ελληνοκυπριακή διοίκηση» (Νταβούτογλου 2010, σελ. 44). Συνεχίζοντας την δόμηση της θεωρίας του νέο-οθωμανισμού, με επίκεντρο τις διαφορές με την Ελλάδα υπογραμμίζει ότι «οι Έλληνες διαμέσου της κατοχής των νησιών του αρχιπελάγους διαθέτουν ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα απέναντι στην Τουρκία. Υφίστανται πιθανότητες στρατιωτικής εμπλοκής Ελλάδος-Τουρκίας σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σημεία και αυτά δεν είναι άλλα από τα νησιά, τις μικρονήσους και τις βραχονησίδες του Αιγαίου που συνορεύουν με την Τουρκία και περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τον ζωτικό χώρο της...» (Νταβούτογλου 2010, σελ. 44). Δεν πρέπει να προκαλείται έκπληξη από τις απόψεις του Τούρκου πρώην πρωθυπουργού. Δανειζόμενος στοιχεία από τους ισλαμιστές και κεμαλικούς διαμορφωτές πολιτικής, ο νέο-οθωμανισμός προσεγγίζει με μία εθνικιστική έξαρση όλα τα ζητήματα διμερών σχέσεων έναντι των μη-μουσουλμάνων Ελλήνων. Για την Άγκυρα η Αθήνα αποτελεί μία οντότητα η οποία δυσχεραίνει την δόμηση «ζωτικού χώρου» (Μαρίνος 2020). Η έννοια του ζωτικού χώρου είναι λογικό και επαναφέρει θλιβερές αναμνήσεις από τον Μεσοπόλεμο, καθότι την ίδια έννοια χρησιμοποίησε η Χιτλερική Γερμανία για την σταδιακή προσάρτηση γειτονικών κρατικών οντοτήτων. Όλα τα ανωτέρω καταδεικνύουν την επιθετική διάσταση του νέο-οθωμανικού δόγματος Νταβούτογλου έναντι της Ελλάδος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Τούρκος καθηγητής στο πλαίσιο της θεωρίας του νέο-οθωμανισμού (βέβαια ο ίδιος με παρρησία έχει δηλώσει ότι αρνείται σφόδρα τον χαρακτηρισμό νέο-Οθωμανός) χαρακτηρίζει την Θράκη ως μία περιοχή στην οποία υφίστανται «Οθωμανικά κατάλοιπα». Βάσει των επιταγών του « η Τουρκία για να επηρεάζει τη ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, οφείλει να βασίζεται στις μουσουλμανικές κοινότητες που διαβιούν εντός της και στις οποίες αποδίδει τον χαρακτηρισμό των Οθωμανικών καταλοίπων .Υπό αυτή την έννοια η Θράκη αποτελεί ένα Οθωμανικό κατάλοιπο εις το οποίον διαβιούν άτομα μουσουλμανικού θρησκευματος» (Νταβούτογλου 2010, σελ. 64). Επιπλέον ο ίδιος σε μία ομιλία του ενώπιον της εθνοσυνέλευσης (Ναυτεμπορική 2012) της Τουρκίας δήλωνε το έτος 2012: «Υφίσταται Τούρκικη μειονότητα στην Δυτική Θράκη η οποία δέχεται μία άδικη μεταχείριση...». Επιπλέον ένεκα του γεγονότος ότι η Θράκη γειτνιάζει γεωγραφικώς με την Τούρκικη επικράτεια, υφίστανται δυνατότητες επιρροής του βαθέος κράτους της Άγκυρας προς όφελος των νέο-οθωμανικών επιταγών.

Η συμβολή του Νταβούτογλου στην επανίδρυση της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι αναμφισβήτητα πολύ σημαντική και έτσι πρόκειται να είναι στο προσεχές μέλλον, παρά την καρατόμηση του από τον Ερντογάν. Έπειτα από την παραμονή 18 ετών του ΑΚΡ στην εξουσία, οι Τούρκοι διαμορφωτές πολιτικής έχουν την διάθεση να προβάλλουν την επιρροή της χώρας στο εξωτερικό (μέσω ήπιας και σκληρής ισχύος) με ενεργό και πολυεπίπεδο τρόπο. Αντικειμενικός σκοπός τους είναι η χώρα να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στο διεθνές γίγνεσθαι και η αναβίβαση ισχύος της εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος.

2.2.5 Οι Ευρώ-Τουρκικές Σχέσεις

Η Τουρκία αποτελεί μία κρατική οντότητα η οποία έχει λάβει το «χρίσμα» της υποψήφιας προς ένταξη στην Ε.Ε, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 1999 στο Ελσίνκι. Καθοριστική ήταν η συμβολή της Ελληνικής διπλωματικής αποστολής στην διατύπωση ενός εκ των συμπερασμάτων των διήμερων (10/12/1999 έως 11/12/1999) συσκέψεων: *«Η Τουρκία ορίζεται ως υποψήφια χώρα για να εισέλθει εις την Ε.Ε, έχοντας ως κριτήρια τα ίδια τα οποία ισχύουν και για τις υπόλοιπες προς ένταξη χώρες»* (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999). Ο βασικός αντικειμενικός σκοπός της Ελληνικής διπλωματίας αίροντας το δικαίωμα της αρνησικυρίας (veto) ήτο ότι η χώρα θα έβγαινε κερδισμένη στο Ελληνό-Τουρκικό «παίγνιο», από την αποδοχή της Τούρκικης υποψηφιότητας.

Σε περιπτώσεις (όπως η προαναφερθείσα) στις οποίες η Τουρκία βρίσκεται προ των πυλών της Ε.Ε, παρατηρείται μία φαινομενική ύφεση των απειλητικών προθέσεων της Άγκυρας έναντι της Αθήνας. Συνάπτονται συμφωνίες ήσσονος σημασίας σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής με διακηρύξεις-συμφωνίες σε ζητήματα πολιτισμού, τουρισμού, οικονομίας, αθλητισμού κτλ. Επιπλέον, υιοθετούνται τα περίφημα ΜΟΕ (Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης) και παρατηρείται μείωση των παραβάσεων-παραβιάσεων των Τουρκικών αεροσκαφών στον εναέριο χώρο του Αιγαίου όπως επίσης και παραβιάσεων των εθνικών χωρικών υδάτων.

Σε επόμενη ενότητα της παρούσας εργασίας πρόκειται να καταδειχθεί πως η ευρωπαϊκή προοπτική της γείτονος, εδραίωσε μία σχετική ύφεση στα Ελληνό-Τουρκικά ιδίως μετά

το 1999. Βέβαια η ύφεση αυτή αποδείχθηκε βραχύβια καθώς ανήλθε εις την εξουσία το ΑΚΡ και ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, έπειτα από τον θρίαμβο στις εκλογές του 2002.

Κεφάλαιο 3. Περιπτωσιολογικές Μελέτες Ελληνοτουρκικών Σχέσεων Διαπνεόμενες από (α) Στοιχεία Επιθετικού Ρεαλισμού (β) Προσπάθεια Συνεργατικών Δομών

3.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν επιγραμματικά περιπτωσιολογικές μελέτες (case studies) στο υπό μελέτη δίπολο Ελλάδας-Τουρκίας, εις τις οποίες αναδύονται συγκρουσιακά φαινόμενα διαπνεόμενα από την θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού και από πιθανές συνεργατικές προσπάθειες. Πρόκειται να αναδειχθεί η περίπτωση των νησιών Ίμια (1996) και η συνεπακόλουθη δόμηση της θεωρίας γκρίζων ζωνών από την Τουρκία. Στην συνέχεια της σύντομης περιοδολόγησης απαντάται η σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Ελσίνκι 1999) ως ένα στιγμιότυπο ύφεσης των συγκρουσιακών σχέσεων των δύο δρώντων και δυνατότητας συνεργασίας σε θέματα χαμηλής πολιτικής (low politics). Συνεχίζοντας το έτος 2002 η άνοδος του Ερντογάν στην εξουσία συνδυάζεται με την δημιουργία ισχυρών ενόπλων δυνάμεων σε υλικοτεχνικό επίπεδο. Άλλωστε, η δόμηση ισχυρών ενόπλων δυνάμεων, τα εξοπλιστικά προγράμματα επιθετικής φύσεως και η δημιουργία αυτοδύναμης πολεμικής βιομηχανίας, αποτελούν θεματικές οι οποίες εξετάζονται εμπεριστατωμένα από τους θιασώτες του επιθετικού ρεαλισμού. Αποκορύφωμα της «Ερντογανικής» εποχής είναι η δημιουργία του αφηγήματος «Mavi Vatan» σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα ερευνητικά σκάφη της γείτονος να πλέουν συνοδεία πολεμικών πλοίων εις την Ελληνική υφαλοκρηπίδα και να καταγράφονται επιθέσεις υβριδικού τύπου στην Ελληνό-Τουρκική μεθόριο του Έβρου.

3.2 Η Περίπτωση των Νησιών Ίμια

3.2.1 Το Νομικό Καθεστώς των Νησιών Ίμια

Τα νησιά Ίμια ή αλλιώς Λιμνιά ανήκουν στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων αποτελούμενα από την μεγάλη Ίμια (μεγάλο Λιμνί) και από την μικρή Ίμια (μικρό Λιμνί). Το πρώτο νησί έχει έκταση 25 στρεμμάτων, ενώ το δεύτερο 14 στρέμματα. Τα Ίμια απέχουν 1,9 μίλια από την Καλόλιμνο, 5,3 μίλια από την Κάλυμνο και 3,8 μίλια από την Τουρκική ακτή. Με την συνθήκη της Λωζάνης (1923) η Τουρκία παραιτούταν από την κυριαρχία της σε νησιά της Δωδεκανήσου, προς όφελος της Ιταλίας. Σύμφωνα με την συνθήκη εις το άρθρο 12 προβλέπεται ότι «αι νήσοι κείμενοι εις μικροτέραν απόστασιν των τριών μιλίων της ασιατικής ακτής, παραμένουσιν υπό την Τουρκικήν κυριαρχίαν» (Συνθήκη, 1923). Οπότε αβίαστα προέκυπτε ότι τα Λιμνιά τελούσαν υπό την Ιταλική κυριαρχία, πράγμα που επαναβεβαιώθηκε με το Ιταλό-Τουρκικό σύμφωνο του 1932, σύμφωνα με το οποίο επανακαθοριζόταν τα θαλάσσια σύνορα ή αλλιώς οι γραμμές των συνόρων (la ligne frontiere) (Συνθήκη 1932). Στο σημείο 30 του συμφώνου καθορίζεται ότι οι νήσοι όπως τα Λιμνιά οι οποίες βρίσκονται αριστερά της οριοθετικής γραμμής, ανήκουν εις την Ιταλία. Η πραγματικότητα αυτή απεικονίζεται στους χάρτες υπ' αριθμόν 1 και 2.

Χάρτης 1. Τα Λιμνιά (Ίμια) στην αριστερή πλευρά της γραμμής του Ιταλό-Τουρκικού Συμφώνου (anixneuseis.gr).

Χάρτης 2. Τα Λιμνιά απέχουν 3,8 μίλια από την Τουρκική ακτή. (anixneuseis.gr).

Μετά το πέρας του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου η συνθήκη των Παρισίων του έτους 1947, ανάγκασε την Ιταλία να εκχωρήσει στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα με αποτέλεσμα η χώρα μας να παραλάβει αυτούσια την προαναφερθείσα γραμμή συνόρων (Συνθήκη 1947) (la ligne frontiere) με την Τουρκία. Έτσι, τα πρώην Ιταλό-Τουρκικά σύνορα μεταβλήθηκαν σε Ελληνό-Τουρκικά οπότε αβίαστα προκύπτει ότι τα Λιμνιά ανήκουν στην Ελλάδα. Άλλωστε η ίδια η συνθήκη των Παρισίων συνιστά περίπτωση διαδοχής κράτους υπό την έννοια ότι η Ελλάδα διαδέχτηκε την Ιταλία. Προς επίρρωση της προαναφερθείσας πραγματικότητας το άρθρο 34 της Σύμβασης της Βιέννης του 1978 (Συνθήκη 1978) ορίζει: «εκάστη συνθήκη που βρίσκεται σε ισχύ κατά το χρονικό σημείο της διαδοχής των κρατών έναντι του συνόλου του εδάφους του προγενέστερου κράτους, εξακολουθεί να ισχύει έναντι κάθε διάδοχου κράτους το οποίο σχηματίζεται».

3.2.2 Γεγονότα του Χειμώνα 1995-1996

Στις 26 Δεκεμβρίου 1995 ένα Τουρκικό φορτηγό πλοίο υπό την ονομασία Figen Akat προσαράζει στα Λιμνιά και δεν δύναται να αποκολληθεί. Το λιμεναρχείο Καλύμνου προωθεί ένα πλοίο-ρυμουλκό για συνδρομή στην αποκόλληση του φορτηγού αλλά ο Τούρκος καπετάνιος αρνείται πεισματικά την βοήθεια και ισχυρίζεται ότι αρμόδιες είναι οι λιμενικές αρχές της Τουρκίας, καθότι τα Ίμια (Kardak στην Τούρκικη γλώσσα) ανήκουν στην τουρκική επικράτεια. Τελικά έπειτα από την ανάμειξη των υπουργείων εξωτερικών των δύο χωρών ένα ελληνικό πλοίο ρυμούλκησε το τούρκικο έως το λιμένα Guluk. Οι διαμορφωτές πολιτικής της γείτονος εκμεταλλευόμενοι το προαναφερθέν συμβάν εξέδωσαν ρηματική διακοίνωση στην οποία ισχυριζόταν ότι τα νησιά Kardak ανήκουν στην Τουρκία, με άμεσο αποτέλεσμα να επακολουθήσει αντίστοιχη ελληνική η οποία απέρριπτε τους ισχυρισμούς της Άγκυρας. Η κατάσταση έβαινε προς αποκλιμάκωση, αλλά στις 25 Ιανουαρίου του 1996 ο δήμαρχος της Καλύμνου πραγματοποίησε το αυτονόητο: τοποθέτησε την ελληνική σημαία στο μεγάλο Λιμνί. Η ενέργεια αυτή προκάλεσε την αντίδραση Τούρκων δημοσιογράφων, στελεχών της ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδας Hürriyet, οι οποίοι με ιδιωτικό ελικόπτερο μετέβησαν στην νήσο υποστέλλοντας την ελληνική και ανεβάζοντας την τουρκική σημαία.

Πρακτική συνεπαγωγή των ανωτέρω ενεργειών ήταν η στρατιωτική κινητοποίηση και η προετοιμασία για έναρξη επιχειρήσεων από τους δύο δρώντες και συμμάχους του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO). Ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις συγκεντρώθηκαν στην περιοχή έτοιμες για πολεμικές εχθροπραξίες, με τους διαμορφωτές πολιτικής των δύο χωρών να υποστηρίζουν ότι ο «απέναντι» παραβιάζει τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο τους. Περιπολικό πλοίο των ελληνικών δυνάμεων ασφαλείας αποβίβασε στην μεγάλη Ίμια άγημα στελεχών των ειδικών δυνάμεων, τα οποία κατέβασαν την τουρκική σημαία και πραγματοποίησαν έπαρση της ελληνικής. Τα χαράματα της 31^{ης} Ιανουαρίου 1996 τουρκικές ειδικές δυνάμεις κατέλαβαν το δυτικό Λιμνί και το εν λόγω περιστατικό μεταδόθηκε από τα τηλεοπτικά δίκτυα της γείτονος με θριαμβευτικούς και εθνικιστικούς τόνους (Σταθουλόπουλος 2017). Η εν λόγω πράξη συνιστούσε κατάλυση εθνικής κυριαρχίας σε τμήμα της ελληνικής επικράτειας, με άμεσο αποτέλεσμα να υφίσταται πλήρη σύγχυση στους διαμορφωτές πολιτικής της χώρας μας. Επιπλέον, ελληνικό ελικόπτερο του πολεμικού ναυτικού το οποίο είχε απονηωθεί από

την φρεγάτα Ναβαρίνο για την κατόπτευση της δυτικής νήσου Ίμια, συνετρίβη στα ύδατα του Αιγαίου κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες παρασέρνοντας στον θάνατο τους τρεις επιβαίνοντες αξιωματικούς. Για να μην οδηγηθούν οι δύο χώρες σε πόλεμο, οι ΗΠΑ μεσολάβησαν για να βρεθεί μία συμβιβαστική κατά την άποψη τους λύση, προς ζημία της ελληνικής κυριαρχίας. Πιο συγκεκριμένα, ο Αμερικάνος ειδικός διαμεσολαβητής και διπλωμάτης Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ με βασικό άξονα των επιχειρημάτων του ότι στο παρελθόν δεν υπήρχαν εθνικά σύμβολα επί των νήσων, πρότεινε την επιστροφή στην προτέρα κατάσταση ή αλλιώς status quo ante όπως συνηθίζεται να λέγεται στην γλώσσα της διπλωματίας (Σταθουλόπουλος 2017). Η έκφραση no ships, no troops, no flags του Αμερικάνου αξιωματούχου περνά στην ιστορία και από την περιοχή αρχίζουν να αποχωρούν τα πολεμικά σκάφη και το στρατιωτικό προσωπικό κατεβάζοντας τις σημαίες των δύο χωρών.

3.2.3 Η Θεωρία των Γκρίζων Ζωνών

Το αποτέλεσμα της κρίσης των Ίμια ήταν η εγκαθίδρυση της θεωρίας των γκρίζων ζωνών ή αλλιώς Gri Bölgeler (Λιμαντζάκης 2016) από την γείτονα χώρα. Σύμφωνα με τους διαμορφωτές πολιτικής της γείτονος στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου υφίσταται μία πληθώρα βραχονησίδων, νησιών και βράχων των οποίων η κυριότητα είναι έωλη και ακαθόριστη. Ισχυρίζονται ότι επιβάλλεται το καθεστώς τους να καθοριστεί και να αναφερθεί σαφώς ποιος δρώντας ασκεί κυριαρχία. Δηλώνουν απερίφραστα ότι *«τα νησιά τα οποία βρίσκονται στο Ελληνικό αρχιπέλαγος αποτελούν τον κύριο άξονα των προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών, οπότε όταν και εφόσον καθοριστεί η κυριαρχία τους τότε τα προβλήματα αυτά δεν θα υφίστανται πλέον»* (Dipla κ.α. 1996). Οι προαναφερθείσες δηλώσεις δεν πρέπει να θεωρηθούν τυχαίες, καθότι οι μηχανισμοί του βαθέος κράτους της γείτονος είχαν αναλάβει (αμέσως μετά από τα γεγονότα στα νησιά Ίμια) συγκεκριμένες εντολές : με αφορμή το συμβάν των Ιμίων να αναδείξουν την ασάφεια κυριαρχίας σε μία πληθώρα νήσων (Κίναρος, Αρκιοί, Φαρμακονήσι, Οινούσσες έως την Γαύδο και ο κατάλογος δεν έχει τέλος). Είναι άλλωστε χαρακτηριστικές οι δηλώσεις του Τούρκου εκπρόσωπου του υπουργείου Εξωτερικών Ömer Akbel (Dipla κ.α. 1996) εις το έντυπο Turkish Daily News την 1^η Φεβρουαρίου 1996 : *«Υφίστανται πολλαπλά ζητήματα. Δεν είμαι μόνο τα νησιά Kardak... καθότι ασαφές μένει το καθεστώς εκατοντάδων νησιών, νησίδων και βράχων (islands, islets and rocks)... στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου...Η Τουρκία δεν πρόκειται να αφήσει έτσι το ζήτημα...θα επανέρθει με*

εμπεριστατωμένη νομική αιτιολόγηση για το καθεστώς των προαναφερθέντων...». Συνεχίζοντας στο ίδιο μοτίβο τρεις ημέρες αργότερα η τότε πρωθυπουργός της γείτονος Τανσού Τσιλέρ (Dipla κ.α. 1996) δήλωνε στα τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης : «υπάρχουν σχεδόν χίλια (1000) νησιά, νησίδες και βράχοι (islands, islets and rocks) διαφορετικών γεωγραφικών εκτάσεων των οποίων (όπως τα Kardak) η κυριαρχία ανήκει στην Τουρκία, με λίγα λόγια δηλαδή αποτελούν Τουρκική επικράτεια (Turkish territory)...Αυτά που σας αναφέρω, σύντομα θα αποδειχθούν και θα παρουσιαστούν ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης (international legal arena)...».

Πλέον ήταν οφθαλμοφανές, ακόμη στον πιο αδαή περί των φαινομένων της διεθνούς πολιτικής, ότι η Τουρκική εξωτερική πολιτική εισήγαγε ένα παράλογο αφήγημα (αυτό της θεωρίας των γκρίζων ζωνών) στις σχέσεις της με την Ελλάδα. Το αφήγημα αποκρυσταλλωνόταν στην αμφισβήτηση του καθεστώτος εδαφών όπως αυτό είχε παγιωθεί με την συνθήκη της Λοζάνης το 1923, το Ιταλοτουρκικό σύμφωνο του 1932 και την συνθήκη ειρήνης των Παρισίων του 1947. Στο κάτωθι σχήμα (Πρώτο Θέμα 2016) παρουσιάζονται οι διεκδικήσεις της Άγκυρας με βάση αναφοράς τα νησιά του Αιγαίου πελάγους.

Εικόνα 4. Τα Ελληνικά νησιά που εντάσσονται στην θεωρία των γκρίζων ζωνών. (Πρώτο Θέμα 2016)).

3.2.4 Κριτική Αποτίμηση της Περιπτωσιολογικής Μελέτης των Νησιών Ίμια

Στο πρώτο κεφάλαιο καταδείχτηκε η έννοια της απειλής στις διακρατικές σχέσεις – αλληλεπιδράσεις εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Στην περίπτωση των νήσων Ίμια, υπήρξε δεδηλωμένη πρόθεση της Τουρκίας να προκαλέσει ζημία στα συμφέροντα του αντίπαλου δρώντος (Ελλάδα). Η ζημία συνίστατο στο να αποτελέσει το συμβάν την έναρξη μίας αναθεωρητικής προσπάθειας της γείτονος, έναντι της χώρας μας με την εισαγωγή της θεωρίας των γκρίζων ζωνών στο Ελληνικό αρχιπέλαγος. Στο σημείο τούτο αναδύεται μία κεντρική υπόθεση εργασίας του επιθετικού ρεαλισμού (Mearsheimer 2011, σελ. 41): στις διεθνείς σχέσεις δύσκολα συναντούμε μεγάλες δυνάμεις ικανοποιημένες με το status quo. Το ίδιο συμβαίνει και στην υπό μελέτη περίπτωση: η Τουρκία δεν ήταν (και δεν είναι ακόμη και σήμερα) ικανοποιημένη με το status quo στο Αιγαίο και προσπαθεί να το αλλάξει με κάθε τρόπο και σε κάθε ευκαιρία που της παρουσιάζεται, έστω και αν οι συντελεστές ισχύος που διέθετε την εποχή της κρίσης των Ιμίων την κατέτασσαν ως μεσαία δύναμη (Middle Power). Αυτό συμβαίνει διότι το υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης προσέφερε κίνητρο και ευκαιρία να προβάλλει ισχύ έναντι της Ελλάδος στο νησιώτικο σύμπλεγμα των Λιμνιών.

Ειδικότερα, οι διαμορφωτές πολιτικής της Άγκυρας υπέθεσαν ότι δύσκολα η Ελλάδα θα εμπλεκόταν σε πολεμική σύρραξη, καθότι υφίστανται ιστορικά τετελεσμένα κατευνασμού (appeasement) από την πλευρά της χώρας μας. Επιπρόσθετα η κατάληψη εθνικού εδάφους της Ελλάδος (δυτικό Λιμνί) από τις ειδικές δυνάμεις της Τουρκίας αποτέλεσε κορυφαίο στιγμιότυπο επιθετικού ρεαλισμού και παράλληλα έπληττε ελληνικό ζωτικό συμφέρον επιβίωσης. Από την άλλη πλευρά η Τουρκία δεν είχε τίποτα να απωλέσει, υπό την έννοια ότι εάν αποτύγχανε το εγχείρημα της δεν θα εγκαθιδρυόταν η θεωρία των γκρίζων ζωνών. Η Άγκυρα εκμεταλλεύτηκε την μη-χρησιμοποίηση της ελληνικής αποτρεπτικής ισχύος και παρουσίασε τον αντικειμενικό σκοπό της εξωτερικής πολιτικής της. Ο τελευταίος συνίστατο στην συνολική αναθεωρητική δόμηση του status quo στο Αιγαίο με όρους ισχύος.

3.3 Ελσίνκι 1999

Στις 10 και 11 Δεκεμβρίου του έτους 1999 συνήλθε σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι της Φινλανδίας (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999), στο οποίο αποφασίσθηκε η επόμενη μεγάλη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα είχε ως αντικειμενικό σκοπό να μην θέσει σε εφαρμογή το δικαίωμα της αρνησικυρίας (veto) στην αποδοχή της Τουρκίας ως χώρας υποψήφιας για ένταξη στην ΕΕ. Είχαν άλλωστε προηγηθεί φυσικές καταστροφές (σεισμοί) στις δύο χώρες, με άμεσο αποτέλεσμα η Ελλάδα να στείλει στην Τουρκία διασωστικές ομάδες και υλικοτεχνικό εξοπλισμό για την αντιμετώπιση της εκτάκτου καταστάσεως, όπως και το αντίστροφο. Έτσι εγκαινιάστηκε η λεγόμενη «διπλωματία των σεισμών» (Σιδέρης 2020), από τους υπουργούς εξωτερικών των δύο χωρών : του Γεωργίου Παπανδρέου και του Ισμαήλ Τζεμ. Το γεγονός αυτό οι Έλληνες διαμορφωτές πολιτικής το θεώρησαν ως μια ευνοϊκή συγκυρία, έτσι ώστε με αφορμή την σύνοδο του Ελσίνκι να υπάρξει προσέγγιση με την Τουρκία. Μέσω των συμπερασμάτων και των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θα πραγματοποιούνταν ένας «εξευρωπαϊσμός των ελληνοτουρκικών σχέσεων-διαφορών» (Σημίτης 2005. σελ. 83) και ο μοναδικός διάυλος θεωρήθηκε η ευρωπαϊκή προοπτική της γείτονος.

Η απόφαση των Ευρωπαϊκών κρατών ήταν ότι η γείτονα χώρα «αποτελεί μία κρατική οντότητα υποψήφια για προσχώρηση στην ΕΕ, με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα υπόλοιπα υποψήφια κράτη...ειδικότερα, για την Τουρκία όπως για όλες τις υποψήφιες χώρες προς ένταξη...θα ισχύει μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεων της» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999). Ουσιαστικά η Τουρκία αναγνωρίστηκε υπό ένταξη χώρα, αλλά οι διαπραγματεύσεις θα ενεργοποιούνταν όταν θα ήταν εφικτή η εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999), δηλαδή: σταθερότητα κρατικών θεσμών οι οποίοι να διασφαλίζουν δημοκρατική διακυβέρνηση, δικαιοσύνη και σεβασμό σε ανθρώπινα δικαιώματα και μειονότητες. Βέβαια, στα συμπεράσματα της Προεδρίας και συγκεκριμένα στην παράγραφο 4 αναφερόταν ότι «*παροτρύνονται οι υποψήφιες προς ένταξη χώρες να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων*» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999). Το προβληματικό σημείο ήταν ότι δεν υπήρχε αναφορά σε ένα μόνο θέμα αλλά αναδυόταν

το ενδεχόμενο εμφάνισης πολλαπλών ζητημάτων. Προφανώς η Τουρκία είχε την ευκαιρία να αναδείξει και έτερα «*συναφή θέματα*». Ουσιαστικά η Ελληνική πλευρά υποχωρούσε από την πάγια θέση της: στο γεγονός ότι η μόνη διαφορά Ελλάδος-Τουρκίας συνίσταται στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

Τα συμπεράσματα του Ελσίνκι δεν δημιουργούσαν κάποιο έννομο αποτέλεσμα, υπό την έννοια ότι δεν αποτελούσαν διεθνή συνθήκη. Απλά ελήφθησαν ορισμένες αποφάσεις οι οποίες αντικατόπτριζαν το σχεδιασμό των κρατών μελών της ΕΕ για περαιτέρω ένταξη νέων μελών στην ευρωπαϊκή οικογένεια στα πρώτα έτη της νέας χιλιετίας. Αποτελούσαν «*ένα νέο στάδιο στη διαδικασία της διεύρυνσης*» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999) και ένα οδικό χάρτη για την Τουρκία η οποία τηρώντας τα προαναφερθέντα κριτήρια, μελλοντικά είχε πιθανότητες να εισερχόταν στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό είχε σημαντική επίδραση στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις. Έπειτα από σχεδόν τέσσερις δεκαετίες πραγματοποιήθηκε επίσημη επίσκεψη του Έλληνα υπουργού εξωτερικών Γεωργίου Παπανδρέου στην Τουρκία (Τζούμης 2019). Ομοίως ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ ανταπέδωσε την επίσκεψη, φιλοξενούμενος του Παπανδρέου στην Αθήνα. Μια διαφαινόμενη ύφεση στις σχέσεις των δύο δρώντων εμφανίστηκε με την υπογραφή συμφωνιών σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής (low politics). Οι εν λόγω συμφωνίες αφορούσαν ζητήματα στους ακόλουθους τομείς: τουρισμού, περιβάλλοντος, επενδύσεις, καταπολέμησης διασυνοριακού εγκλήματος – λαθρομετανάστευσης, παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, εμπορίου, τεχνολογίας, επιστημών και πολιτισμού. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εξής τρεις συμφωνίες: (α) συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας για επιστημονική και τεχνολογική συνεργασία¹ η οποία υπογράφηκε στις 4 Φεβρουαρίου του 2000 στην Αθήνα, (β) συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας για τις θαλάσσιες μεταφορές² την ίδια ημερομηνία και (γ) συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας για την συνεργασία των δύο υπουργείων δημόσιας τάξης³ (Ελληνικό – Τουρκικό) για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και της λαθρομετανάστευσης η οποία υπογράφηκε στις 20 Ιανουαρίου 2000.

¹ Περισσότερες πληροφορίες στο ΦΕΚ Α' 62/30-3-2001.

² Περισσότερες πληροφορίες στο ΦΕΚ Α' 75/30-4-2001.

³ Περισσότερες πληροφορίες στο ΦΕΚ Α' 139/4-7-2001.

Επιπλέον των ανωτέρω συμφωνιών, υιοθετήθηκαν και τα λεγόμενα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης ή αλλιώς MOE. Τα MOE δεν αποτέλεσαν νεοφανή πρακτική στις σχέσεις των δύο κρατικών οντοτήτων (Ζιώγας, 2019), καθότι από την Ελληνοτουρκική κρίση του 1987 αναδύθηκαν ως μία μεταβλητή ύφεσης μεταξύ τους. Ως MOE δυνάμεθα να ορίσουμε (Τζούμης 2019) εκείνο το πλέγμα των πολιτικών, οικονομικών και κυρίως στρατιωτικών μέσων – μέτρων τα οποία έχουν ως αντικειμενικό στόχο την αποκλιμάκωση στις αναδυόμενες εντάσεις μεταξύ των δύο υπό μελέτη δρώντων. Ουσιαστικά τα μέτρα αυτά χαρακτηρίζονται ως προληπτικά και συνίστανται στην αποφυγή θερμών επεισοδίων στρατιωτικής υφής, ειδικότερα στον θαλάσσιο και εναέριο χώρο του Αιγαίου και στην μεθόριο του ποταμού Έβρου. Στο σημείο αυτό μπορεί να γίνει μία ενδεικτική παρουσίαση των MOE τα οποία συμφωνήθηκαν μεταξύ των δύο δρώντων. Πρωτίστως, εξαιρετικής σημασίας μέτρο αποτελεί η γνωστοποίηση των μεγάλων στρατιωτικών γυμνασίων και ασκήσεων της κάθε χώρας στην άλλη. Είναι χαρακτηριστικό ότι πάντοτε γνωστοποιείται το χρονικό διάστημα και οι δεσμευμένες περιοχές της μεγάλης σε εύρος διακλαδικής άσκησης των Ελληνικών ενόπλων δυνάμεων με τον τίτλο «Παρμενίων» στην Τουρκία. Το ίδιο πράττει και η γείτονα χώρα, γνωστοποιώντας στο Ελληνικό υπουργείο άμυνας στρατιωτικές ασκήσεις όπως η επονομαζόμενη «Ευέλικτη Πένσα». Επιπρόσθετα ένα άλλο μέτρο ήταν η καθιέρωση των λεγόμενων κόκκινων τηλεφωνικών γραμμών ή αλλιώς κόκκινα τηλέφωνα όπως είναι γνωστά στην κοινή γνώμη, τα οποία συνιστούσαν απευθείας τηλεφωνικές συνδέσεις μεταξύ θεσμικών παραγόντων των δύο χωρών σε ανώτατο επίπεδο. Οι συνδέσεις αυτές περιλαμβάνουν τους υπουργούς Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας και τους αρχιστρατήγους των δύο χωρών.

Έτσι στην αυγή της νέας χιλιετίας, πλείστα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) των δύο χωρών ευαγγελιζόταν την περίφημη Ελληνοτουρκική προσέγγιση η οποία θα οδηγούσε στην εμπέδωση της ειρήνης στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου.

3.3.1 Κριτική Αποτίμηση της Περιπτωσιολογικής Μελέτης του Ελσίνκι 1999

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η έννοια της υψηλής στρατηγικής ενός κρατικού δρώντος (state actor). Τα ζητήματα τα οποία αναδύθηκαν στο Ελσίνκι δεν ανήκουν στην σφαίρα της υψηλής πολιτικής (high politics), αλλά περιλαμβάνονται στο θεματολόγιο

της χαμηλής πολιτικής (low politics) ενός δρώντος. Στην θεωρία των Διεθνών Σχέσεων το ρεύμα του φιλελευθερισμού έχει σε υψηλή προτεραιότητα τα ζητήματα των low politics και οι θιασώτες του ισχυρίζονται ότι τα low politics δύνανται σταδιακά να αμβλύνουν τις όποιες διαφωνίες μεταξύ των δρώντων και να ελαχιστοποιήσουν τις υψηλές τιμές της μεταβλητής «δίλημμα ασφαλείας».

Πιο συγκεκριμένα, οι φιλελεύθεροι διατείνονται ότι οι κρατικές οντότητες δεν λειτουργούν με άξονα την σκληρή ισχύ (hard power), αλλά ρέπουν προς συνεργασία μεταξύ τους καθότι δεν τους συμφέρει να λειτουργούν ως αυτόνομοι δρώντες. Όταν συνεργάζονται στο πλαίσιο ενός διεθνούς καθεστώτος, forum και περιφερειακού οργανισμού (όπως π.χ η ΕΕ) μειώνονται οι αντιθέσεις, η αμοιβαία καχυποψία και ο φόβος, μεταβλητές οι οποίες τροφοδοτούν το δίλημμα ασφαλείας. Έτσι, η διμερής (και γενικότερα η διεθνής) συνεργασία είναι εφικτή και δύναται να επιτευχθεί όταν τα κράτη έχουν αμοιβαία συμφέροντα. Στο διατακτικό αυτό εντάσσεται η προσπάθεια της Τουρκίας μέσω της συνόδου του Ελσίνκι (1999) να αποτελέσει υποψήφια χώρα για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι Τούρκοι διαμορφωτές πολιτικής είχαν αντιληφθεί την ευκαιρία που παρουσιαζόταν για την χώρα τους: αφενός θα εντασσόταν σε ένα οικονομικά ισχυρό περιφερειακό οργανισμό, αφετέρου η τελωνειακή σύνδεση της με την ΕΕ έδινε ώθηση στην οικονομία της γείτονος με το να εξάγει τα προϊόντα της στις χώρες της γηραιά ηπείρου χωρίς ποσοτικούς περιορισμούς και χωρίς δασμούς (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999). Τονίζεται ότι η τελωνειακή ένωση αφορούσε αποκλειστικά μόνο βιομηχανικά προϊόντα και μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1999).

Σύμφωνα με το «πνεύμα» του Ελσίνκι η Τουρκία θα εισερχόταν σε διαδικασίες εκσυγχρονισμού στο εσωτερικό της. Οι εν λόγω διαδικασίες προβλεπόταν από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης τα οποία καθιερώθηκαν από την σύγκλιση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην ομώνυμη πόλη. Οι Τούρκοι διαμορφωτές πολιτικής υποχρεωνόταν να σταθεροποιήσουν την δημοκρατία στο εσωτερικό του κράτους, με σεβασμό στα ατομικά δικαιώματα όλων των πολιτών (και των μειονοτήτων). Άλλωστε μία δημοκρατική Τουρκία θα οδηγούσε στην επίρρωση της θεωρίας της δημοκρατικής ειρήνης, η οποία συνίσταται στην παραδοχή-αξίωμα ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους (Heywood 2011, σελ. 116).

Από αντιδιαμετρική θέση εκκινούν οι επιθετικοί ρεαλιστές, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι η κεντρική θεματική της διεθνούς πολιτικής περιστρέφεται στην έννοια του συμφέροντος, που ορίζεται με όρους ισχύος (Heywood 2011. σελ. 116). Η επιβεβαίωση της προαναφερθείσας άποψης έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα από τη σύνοδο του Ελσίνκι. Η Τουρκία ουδέποτε ήρε το ψήφισμα casus belli εναντίον της Ελλάδος, το οποίο είχε ψηφιστεί από την τουρκική βουλή το έτος 1995. Επιπλέον οι παραβάσεις του FIR Αθηνών (Flight Information Region- Περιοχή Πληροφόρησης Πτήσεων) και οι παραβιάσεις του Ελληνικού εναέριου χώρου επανήλθαν στην καθημερινότητα της Ελληνοτουρκικής διαμάχης.

3.4 Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία και Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις

Ένα βασικό στοιχείο το οποίο υπεισέρχεται στην επιθετική διάσταση της εξωτερικής πολιτικής της γείτονος έναντι της χώρας μας, αποτελεί η ανθίζουσα αμυντική βιομηχανία της γείτονος η οποία τροφοδοτεί με σύγχρονο (state of the art) εξοπλισμό τις ένοπλες δυνάμεις της. Από την άνοδο του ΑΚΡ στην εξουσία και του Ερντογάν στην κεντρική πολιτική σκηνή εκπονήθηκε ένα μαξιμαλιστικό σχέδιο ενίσχυσης της εγχώριας εξοπλιστικής βιομηχανίας.

Σε κάθε νέα αγορά οπλικού συστήματος, υφίσταται ένας συγκεκριμένος και θα έλεγε κανείς απαράβατος όρος: η Τουρκική αμυντική βιομηχανία να επωφελείται από την μεταφορά τεχνογνωσίας. Επιπλέον, η ανάληψη υποκατασκευαστικού έργου προβλέπεται σε όλες τις αγορές σύγχρονων οπλικών συστημάτων και η αντίστοιχη επιμόρφωση επιστημόνων της γείτονος στα κατασκευαστικά κέντρα των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων πώλησης αμυντικού υλικού. Ο αντικειμενικός σκοπός είναι η απόκτηση τεχνικής εμπειρίας-τεχνογνωσίας από τους Τούρκους υποκατασκευαστές και η δημιουργία ενός ικανότατου επιστημονικού δυναμικού προς όφελος της βιομηχανίας όπλων.

Υπό αυτό το πρίσμα επιδιώκεται η συνεργασία με πολυεθνικές εταιρείες-κολοσσούς οι οποίες κατασκευάζουν, πωλούν και συντηρούν σύγχρονα οπλικά συστήματα. Ο ίδιος ο

Τούρκος πρόεδρος δίνει τις κατευθύνσεις για συνεργασίες αναδομώντας την εξοπλιστική διπλωματία της γείτονος. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτές οι εταιρείες ανήκουν εντός των 25 πρώτων σε ισχύ, κεφάλαιο και τεχνογνωσία της παγκόσμιας κατάταξης (RIC Report 2019). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι Αμερικάνικες Lockheed Martin και Northrop Grumman, η Βρετανικών συμφερόντων BAE Systems και η Γερμανική Rheinmetall (RIC Report 2019). Ο τρόπος λειτουργίας (modus operandi) των προαναφερθέντων κολοσσών είναι κοινός: συστήνουν κοινοπραξίες με αντίστοιχες Τούρκικες επιχειρήσεις ή μερικές φορές δημιουργούν θυγατρικές στο έδαφος της γείτονος. Αξίζει στο σημείο αυτό να παρουσιαστεί η περίπτωση ενός εξαγωγέα όπλων Αμερικάνικων συμφερόντων, της Lockheed Martin.

Η Lockheed Martin αξιοποιώντας της υψηλού επιπέδου παραγωγικές δυνατότητες της διαθέτει μεγάλη εμπειρία στην ανάπτυξη μοντέρνων οπλικών συστημάτων, τα οποία είναι ικανά να αποτελέσουν πολλαπλασιαστή ισχύος εντός ενός θεάτρου πολεμικών επιχειρήσεων. Διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στον τομέα υψηλής τεχνολογίας καθότι το έτος 2017 είχε έσοδα 51 δις δολαρίων (RIC Report 2019), καταλαμβάνοντας την πρώτη θέση παγκοσμίως σαν κατασκευαστής όπλων. Το νέο και φιλόδοξο πρόγραμμα της απεικονίζεται στο υπερσύγχρονο αεροσκάφος 5^{ης} γενιάς το F-35, στο οποίο συμμετέχει η Τουρκία σαν χώρα συμπαραγωγός υποσυστημάτων και μικρότερων παρελκομένων. Το γεγονός αυτό είναι μέγιστης σημασίας για την οικονομία της γείτονος και για την οικονομική μεγέθυνση των αντίστοιχων εταιρειών της, καθότι δημιουργούνται ευκαιρίες εσόδων της τάξεως των 12 δις δολαρίων (RIC Report 2019) για τις Τουρκικές TAI, Roketsan και Aselsan με τις οποίες η Lockheed Martin έχει συστήσει κοινοπραξίες.

Βέβαια, το θέρος του έτους 2019 η Τουρκία αποπέμφθηκε (Σκάι 2020) από το πρόγραμμα του μαχητικού αεροσκάφους F-35 καθότι προέβη στην αγορά του Ρωσικής προέλευσης και κατασκευής αντιαεροπορικού-αντιβαλλιστικού συστήματος S-400. Έτσι αρκετοί μελετητές των διεθνών εξοπλιστικών προγραμμάτων θεώρησαν ότι οι εταιρείες που είχαν σχηματίσει κοινοπραξίες με την Lockheed Martin, θα δεχόταν βαρύ οικονομικό πλήγμα. Το αντίθετο συνέβη. Παρά την αποπομπή της γείτονος από το προαναφερθέν εξοπλιστικό πρόγραμμα, η TAI (Turkish Aerospace Industries) συμφώνησε με την Αμερικάνικη εταιρεία για κατασκευή και αναβάθμιση παρελκομένων (RIC Report 2019) (κινητήρες,

ραντάρ, συστήματα στόχευσης) του αεροσκάφους F-16. Με την εν λόγω συμφωνία το 75% των παρελκομένων του F-16 πρόκειται να κατασκευάζεται στην Τουρκία η οποία θα βασίζεται στην τεχνογνωσία και εμπειρία της Lockheed.

Ένα ακόμη παράδειγμα απόκτησης τεχνογνωσίας των εταιρειών της γείτονος αποτελεί η προσπάθεια κατασκευής εθνικού υποβρυχίου ή αλλιώς MilDen (Milli Denizalti στην Τούρκικη γλώσσα), μέσω συνεργασίας με την Γερμανική ThyssenKrupp Marine Systems (Σκάι 2018). Συνίσταται σε μία μαξιμαλιστική προσπάθεια της αμυντικής βιομηχανίας να σχεδιάζει, αναπτύξει, δοκιμάσει και καθελκύσει ένα επιθετικό υποβρύχιο το οποίο θα κυριαρχεί στα ύδατα του Αιγαίου. Άλλωστε ο υπεύθυνος του προγράμματος Αντιναύαρχος Mehmet Sari δήλωσε στις 22 Οκτωβρίου 2019: « Έχει πλέον συσταθεί ειδική ομάδα επιστημόνων, τεχνικών και ξένων κατασκευαστών οι οποίοι θα ασχολούνται αποκλειστικά με το MilDen project. Τα πρώτα συμβόλαια έχουν υπογραφεί...» (Defence World, 2019). Οι ανώτατοι στρατιωτικοί που εποπτεύουν το πρόγραμμα, σε δηλώσεις τους έχουν αναφέρει ότι το πρώτο εθνικό υποβρύχιο θα είναι πλήρως επιχειρησιακό τα πρώτα έτη της δεκαετίας του 2030 (Global Security, 2018). Η επίσης Γερμανική Howaldtswerke-Deutsche Werft (Global Security, 2018) παρέχει τεχνογνωσία σε επιχειρήσεις της γείτονος για ναυπήγηση έξι υποβρυχίων τύπου U-214 αναερόβιας πρόωσης, τα οποία θεωρούνται τα καλύτερα μη-πυρηνικά (συμβατικά) υποβρύχια στον κόσμο. Το ύψος του εν λόγω συμβολαίου αγγίζει τα 2,8 δις δολάρια. Το πρώτο υποβρύχιο βρίσκεται υπό κατασκευή το παρόν χρονικό στιγμιότυπο και αναμένεται να παραδοθεί στην Τουρκική Ναυτική Διοίκηση το έτος 2022.

Αξίζει να σημειωθεί η γιγάντωση της Τουρκίας στον τομέα του αεροπορικού πολέμου. Η γείτονα χώρα οικοδομεί μία πολεμική αεροπορία του μέλλοντος, στην οποία θα πραγματοποιείται γενικευμένη χρήση των μη-επανδρωμένων (ή πιο σωστά μη-στελεχωμένων) αεροχημάτων UAV (Unmanned Aircraft Vehicle). Τα αεροσκάφη αυτά καθοδηγούνται από σταθμό εδάφους, δύνανται να φέρουν σημαντικό -αν και μικρότερο σε σχέση με τα επανδρωμένα αεροσκάφη- φόρτο όπλων (βόμβες-πυραύλους) και σύγχρονων καμερών παρακολούθησης. Επιπλέον διαθέτουν ηλεκτρομαγνητικούς αισθητήρες και ικανότητες SIGINT (Signal Intelligence-υποκλοπή σημάτων και πληροφοριών των αντιπάλων ενόπλων δυνάμεων), που προσδίδουν σημαντικό

επιχειρησιακό-τακτικό πλεονέκτημα στο πεδίο της μάχης. Ενδεικτικά αναφέρεται η επίγνωση της λεπτομερούς διάταξης μάχης του εχθρού σε πραγματικό χρόνο και η ικανότητα μεταφοράς αυτών των πληροφοριών στα Τουρκικά κέντρα επιχειρήσεων.

Η καθιέρωση της Τουρκίας ως μίας «*air drone power*» (Σκαφιδάς 2020) οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον Selcuk Bayraktar, επικεφαλής της εταιρείας Baykar Defence Systems. Η εν λόγω επιχείρηση κατασκευάζει μη επανδρωμένα αεροχήματα μάχης τα Bayraktar TB2 και το Bayraktar Akinci, τα οποία προσφέρουν δικτυοκεντρική υπεροχή (NCO- Network Centric Operation) (TB2 Bayraktar, 2020) σε μία ενδεχόμενη πολεμική αναμέτρηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ιδρυτής της εταιρείας σπούδασε αρκετά έτη εκτός Τουρκίας και συγκεκριμένα στις ΗΠΑ (Infognomon 2019), στα εξής γνωστικά αντικείμενα: αεροπλοΐας, μηχανολογικών συστημάτων, αναπτυγμένων αλγορίθμων πλοήγησης και αυτόνομης μη επανδρωμένης πτήσης. Το προαναφερθέν ακαδημαϊκό και επαγγελματικό κεφάλαιο το επένδυσε στην χώρα του κάνοντας στην πράξη μεταφορά τεχνογνωσίας, αφού είχε εξασφαλίσει ροή κεφαλαίων (Infognomon 2019) από το Τουρκικό κράτος με την σύμφωνη συγκατάθεση του μετέπειτα πεθερού του, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

Επιβάλλεται να επισημανθεί ότι ένεκα του γεγονότος της μεταφοράς τεχνογνωσίας, πλέον οι επιχειρήσεις της γείτονος έχουν αποκτήσει το λεγόμενο «*know how*» στην κατασκευή μη επανδρωμένων αεροσκαφών. Τεχνικές επιτυχίες στον αεροπορικό τομέα έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας, όπως το γεγονός ότι έχουν ιπταθεί σε επιχειρησιακές οροφές (combat ceiling) άνω των 24.000 ποδιών σημειώνοντας χρονική διάρκεια πτήσης 24 ωρών (Πολυδώρου 2019). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιτυχίες αυτές συνεπικουρούνται από Βρετανικές εταιρείες υψηλής τεχνολογίας όπως η EDO Technology MBM (Defencenews 2019), οι οποίες εφοδιάζουν με κινητήρες υψηλής απόδοσης τα drones της γείτονος. Την παρούσα χρονική στιγμή η επιχείρηση Baykar μαζί με την κρατικών συμφερόντων TAI (Σκαφιδάς 2020), βρίσκονται σε αργαστή συνεργασία για την επαύξηση των τεχνικών δυνατοτήτων ολόκληρου του στόλου των drones και την ανάπτυξη μελλοντικά πιο εξελιγμένων αεροσκαφών. Αποτέλεσμα είναι η Τουρκία να έχει αποκτήσει την φήμη του «ειδικού» στο γνωστικό αντικείμενο των drones και πλέον να έχει καταστεί πωλητής σε άλλους κρατικούς δρώντες, όπως το Κατάρ εις το οποίο πωλήθηκαν 10 mini (Gürdeniz 2019) drones.

Εκτός της οικοδόμησης ισχυρού επιστημονικού δυναμικού και της μεταφοράς τεχνογνωσίας από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες οπλικών συστημάτων, η Τουρκία έχει οργανώσει πολύ ισχυρές ένοπλες δυνάμεις. Άλλωστε το know how κατασκευής υποσυστημάτων και διάφορων παρελκομένων όπλων (F-16, F-35, πρόγραμμα εθνικού υποβρυχίου) μεταφράζεται σε ισχυροποίηση των ενόπλων δυνάμεων, πράγμα το οποίο συνεπάγεται επιθετική συμπεριφορά σύμφωνα με την θεωρία του John Mearsheimer.

Μια εξέταση του προσανατολισμού των ενόπλων δυνάμεων της γείτονος, αποδεικνύει ότι υφίσταται μία «υποβόσκουσα» επιθετικότητα έναντι της πατρίδας μας. Σύμφωνα με την αμυντική βίβλο 2020-2021 (Pronews 2020, σελ. 33), στην οποία περιγράφεται το ισοζύγιο ένοπλης ισχύος Ελλάδας- Τουρκίας-Κύπρου, η 1^η Στρατιά Ανατολικής Θράκης αποτελεί σημαντική απειλή για τα Ελληνικά ζωτικά συμφέροντα επιβίωσης στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου. Το 2^ο Σώμα Στρατού Ξηράς της γείτονος έχει έδρα την Καλλίπολη (Gelibolu) με ξεκάθαρη επιθετική διάταξη και προσανατολισμό προς την νότια περιοχή του Έβρου. Περιλαμβάνει την 4^η μηχανοποιημένη ταξιαρχία πεζικού (Pronews 2020, σελ. 33) με έδρα την Κεσσάνη (Kesan), την 8^η και την 18^η μηχανοκίνητες ταξιαρχίες πεζικού στη Ραιδεστό (Tekirdag) (Pronews 2020, σελ. 33) και τα Δαρδανέλια (Canakkale) αντίστοιχα. Τις προαναφερθείσες δυνάμεις συμπληρώνουν (Pronews 2020, σελ. 35) η 95^η τεθωρακισμένη ταξιαρχία, το 102^ο σύνταγμα πυροβολικού, το 2^ο σύνταγμα μηχανικού και το 5^ο σύνταγμα καταδρομών με έδρες τα Μάλγαρα (Malkara), την Μακρά Γέφυρα (Uzunkorpu), την Καλλίπολη (Gelibolu) και την Ίμβρο (Gokceada) αντίστοιχα. Επιπρόσθετα, το 5^ο Σώμα Στρατού με έδρα την Τυρολόη (Corlu) (Pronews 2020, σελ. 363) και ανάλογη ισχύ πυρός όπως το 2^ο, είναι προσανατολισμένο με επιθετική διάταξη εναντίον του βορείου τμήματος του Έβρου. Οι Τουρκικές χερσαίες δυνάμεις είναι εξοπλισμένες με μέσα και εξοπλισμό του όπλου υποστήριξης μάχης του Μηχανικού, όπως πλωτές γέφυρες οι οποίες χρησιμοποιούνται στην γεφύρωση και προσπέλαση υδάτινων κωλυμάτων, μια καθαρά επιθετική ενέργεια που έχει αντικειμενικό επιχειρησιακό στόχο (Pronews 2020, σελ. 37) την διάβαση του ποταμού Έβρου.

3.4.1 Κριτική Αποτίμηση της Τουρκικής Αμυντικής Βιομηχανίας και των Γειτνιαζουσών με Ελλάδα Ενόπλων Δυνάμεων της Γείτονος

Είναι πασιφανές ότι η μεταφορά τεχνογνωσίας που αναφέρθηκε συντελεί στην ισχυροποίηση των ενόπλων δυνάμεων της γείτονος, με άμεσο αποτέλεσμα η Τουρκία να λειτουργεί με επιθετική συμπεριφορά. Το βιομηχανικό και παραγωγικό υπόβαθρο όσον αναφορά τα οπλικά συστήματα, δίνει την ικανότητα εκπόνησης και υλοποίησης εγχώριων εξοπλιστικών προγραμμάτων. Έτσι, γίνεται αναφορά από ειδικούς μελετητές-επιστήμονες ότι συντελείται η λεγόμενη «τουρκοποίηση» των εξοπλισμών. Ανάλογα με τις δυνατότητες τους, οι Τούρκικες εταιρείες αμυντικής τεχνολογίας παράγουν υποσυστήματα και παρελκόμενα όπλων και οπλικών συστημάτων, τα οποία ενσωματώνουν στις εισαγόμενες αγορές (πχ αεροσκάφος F-35) και εκμεταλλεύονται την κατάρτιση τους όπως επίσης και το know-how για μελλοντικές γραμμές παραγωγής «Made in Turkey».

Η αποστροφή «Made in Turkey» ή αλλιώς «made in Türkiye» (Σκαφιδάς 2020) έχει αναδυθεί στο προσκήνιο από τον ίδιο το Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Ενδεικτικός πλέον είναι ο χαρακτηρισμός της γείτονος ως «drone power» (Σκαφιδάς 2020) καθότι τα μη-στελεχωμένα (ή αλλιώς μη-επανδρωμένα αεροσκάφη) αποτελούν την κορωνίδα της Τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας. Τα drones εξάγονται σε περιφερειακούς κρατικούς-δρώντες όπως το Κατάρ και έχουν δοκιμαστεί για την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητά τους σε διάφορα πεδία μαχών (Σκαφιδάς 2020) όπως του Ιράκ, της Λιβύης, της Συρίας και προσφάτως του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Αποτελούν πολλαπλασιαστή ισχύος των ενόπλων δυνάμεων, συνιστούν ένα αμιγώς επιθετικό όπλο πράγμα το οποίο έρχεται προς επίρρωση της θεωρίας του John Mearsheimer, διότι τα κράτη-δρώντες αποτελούν ακόρεστους καταναλωτές ισχύος. Αναπόδραστα λοιπόν προκύπτει το συμπέρασμα, ότι οικοδομούν στρατούς με επιθετικά κυρίως συστήματα. Το ίδιο επιτέλεσε η Τουρκία με συστημικό και αθόρυβο τρόπο την τελευταία 15ετία στον χώρο των drones.

Η εν λόγω επιθετικότητα αποτυπώνεται στην παραβίαση του εθνικού εναέριου χώρου της Ελλάδος από Τουρκικά drones, τα οποία με τις κάμερες και τα συστήματα συλλογής πληροφοριών που διαθέτουν χαρτογραφούν τις Ελληνικές θέσεις άμυνας όπως αντιαεροπορικά συστήματα και θέσεις στρατοπέδων στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

Η Ελληνική απάντηση αποτελείται από σχηματισμούς επανδρωμένων αεροσκαφών όπως F-16, Mirage 2000 και Phantom τα οποία αναχαιτίζουν τα drones του αντιπάλου. Έτσι προκύπτει οικονομικό πλήγμα για την χώρα μας, καθότι μία πτήση επανδρωμένου αεροσκάφους αξίζει πολλαπλάσια χρηματικώς σε σχέση με μία πτήση μη-επανδρωμένου. Με τον τρόπο αυτό η Άγκυρα πλήττει οικονομικώς την Αθήνα, στοχεύοντας στον «κινητοποιήσιμο πλούτο» της χώρας μας. Ως κινητοποιήσιμος πλούτος ορίζεται εκείνος ο οποίος «αναφέρεται στους οικονομικούς πόρους που έχει στην διάθεση του ένας κρατικός-δρώντας προκειμένου να οικοδομήσει στρατιωτικές δυνάμεις» (Mearsheimer 2001, σελ. 152).

Αξίζει να σημειωθεί ο επιθετικός προσανατολισμός των χερσαίων δυνάμεων της Τουρκίας στην μεθόριο του ποταμού Έβρου. Όπως αναφέρεται στον επίσημο ιστότοπο του Ελληνικού γενικού επιτελείου εθνικής άμυνας (ΓΕΕΘΑ), το έτος 2010 αποκαλύφθηκε το σχέδιο «Βαριά» ή αλλιώς Balyoz (ΓΕΕΘΑ 2010) το οποίο προέβλεπε ενίσχυση της μαχητικής ικανότητας των Τουρκικών χερσαίων στρατευμάτων στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα νέα επιθετικά μέσα (ΓΕΕΘΑ 2010) όπως αυτοκινούμενα οβιδοβόλα Firtina, άρματα Leopard 2A4, ειδικά οχήματα μάχης με πολλαπλούς εκτοξευτές ρουκετών Toros και Kasirga και μέσα μηχανικού με πλωτές γέφυρες για την διάβαση υδάτινου κωλύματος είχαν προωθηθεί στην περιοχή με σκοπό την διεξαγωγή επιθετικής ενέργειας εις βάρος της Ελλάδος.

Αυτό αντανakλά σε μία από τις θεμελιώδεις αρχές του επιθετικού ρεαλισμού : «την πρωτοκαθεδρία της χερσαίας ισχύος» (Mearsheimer 2001, σελ. 179). Μόνο τα κράτη-δρώντες τα οποία διαθέτουν ισχυρούς στρατούς ξηράς δύνανται να προβάλλουν πραγματική ισχύ και σε τελική ανάλυση την θέληση τους σε βάρος έτερων δρώντων. Τούτο συμβαίνει διότι οι χερσαίες δυνάμεις φέρουν την ικανότητα κατάκτησης εδάφους του αντιπάλου, συνεπικουρούμενες από το πολεμικό ναυτικό και την πολεμική αεροπορία. Ουσιαστικά το σχέδιο Balyoz επικύρωνε ότι με την ποσοτική και ποιοτική υπεροχή των Τούρκικων χερσαίων ενόπλων δυνάμεων στην μεθόριο του Έβρου, θα υφίστατο η δυνατότητα πρόκλησης τετελεσμένου εις βάρος της Ελλάδος με αντίστοιχα εδαφικά οφέλη για την Άγκυρα.

3.5 Το Νέο-Οθωμανικό Αφήγημα της Γαλάζιας Πατρίδας.

Οι Τούρκοι διαμορφωτές υψηλής πολιτικής τα τελευταία 15 έτη έχουν αναπτύξει το αφήγημα της λεγόμενης Γαλάζιας Πατρίδας ή αλλιώς Mavi Vatan. Ο συγκεκριμένος όρος ήρθε για πρώτη φορά στη δημοσιότητα το έτος 2006 από τον Τούρκο ανώτατο αξιωματικό του πολεμικού ναυτικού Cem Gürdeniz (Λυριστής 2019), σε μία ομιλία που πραγματοποίησε με τίτλο «Η Μαύρη Θάλασσα και η Θαλάσσια Ασφάλεια». Το επίθετο «Γαλάζια» συνίσταται στα «πάγια δικαιώματα» (Λυριστής 2019) της Τουρκίας στις θάλασσες του Αιγαίου, του Εύξεινου Πόντου και της Μεσογείου. Όταν αποστρατεύτηκε, η ρητορική του έγινε πιο επιθετική καθώς υπογράμμισε «ότι πλέον το πλήρωμα το χρόνου έφτασε, οι Τούρκοι οφείλουμε να επέμβουμε στα νησιά που είναι δικά μας και τελούν υπό την κατοχή της Ελλάδος» (Gürdeniz 2019).

Χάρτης 3. Η Γαλάζια Πατρίδα σύμφωνα με τους Τούρκους Διαμορφωτές Πολιτικής. (imerisia-ver.gr).

Επιπλέον, στις αρχές του 2019 διεξήχθη η μεγάλη στρατιωτική άσκηση των ενόπλων δυνάμεων της γείτονος με την επωνυμία Mavi Vatan – 2019 (Τζιάρρας 2019). Το θέατρο επιχειρήσεων-διεξαγωγής της άσκησης περιλάμβανε τις θαλάσσιες περιοχές Αιγαίου, Εύξεινου Πόντου και Μεσογείου με έμφαση στο πρώτο. Ουσιαστικά εφάρμοζε το δόγμα της Γαλάζιας πατρίδας στην πράξη. Οι αριθμητικές οροφές των δυνάμεων της γείτονος που συμμετείχαν προκαλούν εντύπωση. Ενδεικτικά αναφέρονται 13 φρεγάτες, 6

κορβέτες, 16 πυραυλάκατοι, 7 υποβρύχια, 22 αποβατικά πλοία και 22 επιθετικά ελικόπτερα (Gürdeniz 2019). Τα σενάρια της άσκησης περιλαμβάναν πληθώρα αποβατικών ενεργειών από θαλάσσης και αέρος στα ακριτικά Ελληνικά νησιά, αμφισβητώντας εμπράκτως την κυριαρχία της χώρας μας.

Ο ίδιος ο Τούρκος πρόεδρος έσπευσε να υιοθετήσει το ανωτέρω δόγμα με την επιθετική πολιτική που ασκεί έναντι της Ελλάδος. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση των συνεχόμενων Ελληνοτουρκικών κρίσεων που προκάλεσε η γείτονα χώρα, κατά παράβαση κάθε διεθνούς κανόνα δικαίου το καλοκαίρι του έτους 2020. Μια σειρά παράνομων NAVTEX (Καρβουνόπουλος 2020) οι οποίες δεσμεύανε περιοχή 15.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων στην οποία εμπεριεχόταν η νήσος Μεγίστη (Καστελλόριζο), χρησιμοποιήθηκαν για σεισμογραφικές έρευνες από πλοία όπως το Opuç Reis. Το ανωτέρω σεισμογραφικό συνοδευόταν από μία ομάδα πολεμικών πλοίων (συγκεκριμένα δύο Τούρκικων φρεγατών), τα οποία έπλεαν εντός Ελληνικής υφαλοκρηπίδας, ακριβώς λίγο έξω από τις «παρυφές» των 6 ναυτικών μιλίων της αιγιαλίτιδας ζώνης (Καρβουνόπουλος 2020).

Οι ανωτέρω συνεχιζόμενες παραβιάσεις της Ελληνικής κυριαρχίας στο αρχιπέλαγος του Αιγαίου καταδεικνύουν την επιθετική φύση της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Σε αυτές επιβάλλεται να αθροιστεί και το παράνομο μνημόνιο συνεργασίας ή αλλιώς κατανόησης (Memorandum Of Understanding), μεταξύ της Λιβύης και της Τουρκίας (Νέδος 2019). Το εν λόγω MoU το οποίο υπεγράφη από τον Ερντογάν και τον Φαγέζ Αλ Ζάραζ το Νοέμβριο του έτους 2019, καθορίζει τις θαλάσσιες δικαιοδοσίες μεταξύ των δύο δρώντων στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, καταργώντας στην πράξη την ύπαρξη των Ελληνικών νησιών και των δικαιωμάτων τους σε θαλάσσιες ζώνες. Παρακάτω απεικονίζεται η περιοχή απαιτήσεων της γείτονος εις βάρος της Ελλάδος, κατά παράβαση κάθε κανόνα διεθνούς δικαίου. Πρακτικά, ακυρώνει την ύπαρξη του νησιωτικού συμπλέγματος της Μεγίστης, της Ρόδου, της Καρπάθου, της Κάσου και της Κρήτης (Νέδος 2019).

Εικόνα 5. Οι Θαλάσσιες Περιοχές-Διεκδικήσεις του Μνημονίου Τουρκίας-Λιβύης (kathimerini.gr).

Επιπρόσθετα το Τουρκικό βαθύ κράτος τους μήνες Φεβρουάριο-Μάρτιο του έτους 2020, προώθησε πλήθη μεταναστών στην μεθόριο του Έβρου (EPT 2020). Τα ΜΜΕ (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης) της γείτονος μετέδιδαν συνεχώς (EPT 2020) ότι η Ελλάδα έχει τα σύνορα της ανοιχτά, με άμεσο αποτέλεσμα όταν οι δυστυχείς και κατατρεγμένοι μετανάστες τα αντίκρισαν κλειστά να ξεσπάσουν επεισόδια και απόπειρες παράνομης εισόδου-εισβολής στην χώρα μας. Βέβαια, στις επιθέσεις συμμετείχαν και Τούρκοι στρατοχωροφύλακες (Jandarma) οι οποίοι έριπταν συνεχώς βόμβες τύπου «μολότωφ» εναντίον των Ελληνικών θέσεων άμυνας και των επιτηρητικών φυλακίων (ΕΦ) των ενόπλων δυνάμεων της χώρας μας (EPT 2020). Πρόκειται για χαρακτηριστική επιχείρηση υβριδικού τύπου η οποία εντάσσεται στην κατηγορία επιθετικής στρατιωτικής ενέργειας. Οι Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις σε συνεργασία με την αστυνομία απέτρεψαν την παράνομη είσοδο στην χώρα μας και ο πρωθυπουργός Μητσοτάκης προσπάθησε να διεθνοποιήσει το γεγονός, επισκεπτόμενος μαζί με την ηγεσία της ΕΕ (προέδρους Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Επιτροπής και Κοινοβουλίου) την περιοχή (Νιβολιανίτης 2020). Αξίζει να σημειωθεί ότι πάνω από την περιοχή ενδιαφέροντος υπήρξαν πτήσεις μη στελεχωμένων κατασκοπευτικών αεροχημάτων (UAV) Bayraktar TB2 από την Τουρκία. Παρατηρείται στην εν λόγω περίπτωση μία

τεχνηέντως σχεδιασμένη επιχείρηση, η οποία καταδεικνύει εν τοις πράγμασι την επεκτατικότητα - επιθετικότητα της γείτονος.

3.5.1 Κριτική Αποτίμηση της Γαλάζιας Πατρίδας

Αναμφίβολα το δόγμα της Γαλάζιας Πατρίδας αποτελεί το μοχλοβραχίονα της εξωτερικής πολιτικής της γείτονος. Συνιστά ένα άκρως επιθετικό αφήγημα με το οποίο η Άγκυρα προσπαθεί με αξιώσεις να δορυφοροποιήσει μία σειρά δρώντων στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικές οι δηλώσεις (Λυγερός 2020) του αρχηγού του πολεμικού ναυτικού Metin Atac της γείτονος, το έτος 2008: «Υφίσταται μία προσωπική μου εκτίμηση...η περιοχή μας, η Νοτιοανατολική Μεσόγειος θα αποκτήσει λίαν συντόμως αναβαθμισμένο και υψηλό γεωπολιτικό δυναμικό.... λόγω της πετρελαϊκής σπουδαιότητας που θα αποκτήσει στο βραχυπρόθεσμο μέλλον...εξαιτίας των πετρελαίων και του φυσικού αερίου που διαθέτει, πρόκειται να μετατραπεί σε έναν δεύτερο Αραβικό Κόλπο...Η χώρα μας οφείλει να είναι έτοιμη, άγρυπνη, να μην αφήσει τα δίκαια συμφέροντα της και αν χρειαστεί να αντιδράσει...» (Λυγερός 2020).

Έτσι, η Τουρκία ακολουθεί μία εξωτερική πολιτική διαπνεύμενη από απτή επιθετικότητα, αποτελώντας δρώντα με συμπεριφορά επιθετικού ρεαλιστή. Από την δήλωση του Τούρκου ναυάρχου και έπειτα είναι η στρατηγική της Γαλάζιας Πατρίδας. Βασική παράμετρος αυτής της στρατηγικής, είναι η μετατροπή της γείτονος σε μεγάλη αεροναυτική δύναμη στο υπό μελέτη υποσύστημα. Ο αντικειμενικό σκοπός της, διέρχεται εντός της θεματικής του εκτοπισμού των συμφερόντων της Ελλάδος από την Ανατολική Μεσόγειο. Υπό την έννοια αυτή δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη στους Έλληνες διαμορφωτές πολιτικής, η έμπρακτη αμφισβήτηση θαλασσίων ζωνών των νησιών της Δωδεκανήσου. Η αμφισβήτηση αυτή λαμβάνει χώρα με παράνομες NAVTEX και πλόες ερευνητικών πλοίων με πολεμικά συνοδευτικά, όπως το Oruc Reis καθόλη την διάρκεια του θέρους του έτους 2020.

Μία σημαντική επισήμανση, από το δόγμα της Γαλάζιας Πατρίδας και των υβριδικών επιθέσεων στην μεθόριο του Έβρου, είναι ότι η διεθνής κοινότητα δεν πρόκειται να μεταβάλλει άρδην την επιθετική πολιτική της γείτονος. Αυτό καταδεικνύεται

εμπράκτως, καθότι έπειτα από την επίσκεψη του Έλληνας πρωθυπουργού μαζί με την ηγεσία της ΕΕ στην μεθόριο του Έβρου στις αρχές Μαρτίου του 2020, αρκετοί προέβησαν σε εικασίες ότι η Τουρκία θα αναγκαστεί να υποχωρήσει από τις επεκτατικές της βλέψεις. Το αντίθετο συνέβη. Έπειτα από τρεισήμισι μήνες, τον Ιούλιο του ιδίου έτους, επακολούθησαν οι Τουρκικές παραβιάσεις των Ελληνικών εθνικών χωρικών υδάτων (EXY) από το ερευνητικό Oruc Reis και την πολεμική αρμάδα που το συνόδευε.

Το γνωστικό αντικείμενο της θεωρίας διεθνών σχέσεων δύναται να ερμηνεύσει την ανωτέρω διατύπωση. Σύμφωνα με την ρεύμα σκέψης του ρεαλισμού, ειδικότερα των επιθετικών ρεαλιστών, οι διεθνείς και οι περιφερειακοί θεσμοί (όπως η ΕΕ) αποτελούν την εξαρτημένη μεταβλητή της διεθνούς πολιτικής. Η συμπεριφορά των κρατών-δρώντων και ο φόβος τους, τα διλήμματα ασφαλείας και η ακόρεστη τάση για απόκτηση συντελεστών ισχύος έτσι ώστε να καταστούν περιφερειακοί ηγέμονες, συνιστούν (σαν μία ολότητα) την εξαρτημένη μεταβλητή στην μελέτη των φαινομένων του άναρχου διεθνούς συστήματος.

Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα – Επίλογος

4.1 Συμπεράσματα

Στο σημείο αυτό αξίζει να αποτυπωθούν τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανωτέρω ανάλυση- παρουσίαση περιπτωσιολογικών μελετών (case studies). Η έννοια της ακόρεστης κατανάλωσης ισχύος αποτελεί τον κεντρικό άξονα της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας, όχι μόνο τα τελευταία 25 έτη αλλά διαχρονικά από την εισβολή στην Κύπρο το έτος 1974.

Στην περίπτωση των νησιών Ίμια το 1996, αναδύθηκε η επιτομή της επεκτατικότητας της Τουρκίας με την κατάληψη εθνικού εδάφους της Ελλάδος (δυτικό Λιμνί). Οι διαμορφωτές πολιτικής της γείτονος εφάρμοσαν στην πράξη μία από τις αρχές του επιθετικού ρεαλισμού : Η εμπλοκή ενόπλων δυνάμεων για επιβολή επιθυμητής λύσης στον αντίπαλο δρώντα. Ουσιαστικά ο κρατικός δρώντας Α (Τουρκία) εξανάγκασε τον

δρώντα Β (Ελλάδα), να «δεχθεί» ότι δεν υφίσταται ξεκάθαρη κυριαρχία καμίας κρατικής οντότητας στην περιοχή. Αποτελούσε την αρχική συνθήκη για τον αντικειμενικό σκοπό-στόχο της Τουρκίας: υιοθέτηση της θεωρίας των γκρίζων ζωνών σε μία πληθώρα νησιών του Ελληνικού αρχιπελάγους, τα οποία βάσει των διεθνών συνθηκών και συνάψεων ειρήνης ανήκουν στην κυριαρχία της Αθήνας. Άλλωστε, η στρατιωτική λύση που επιβάλλει ο δρώντας Α, οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στον εξαναγκασμό του δρώντος Β και αποτελεί την πλέον κατάλληλη στρατηγική για την αποκόμιση κέρδους (Ηρακλείδης 2015, σελ. 48) εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Το γεγονός αυτό αποδείχτηκε περίτρανα τον χειμώνα του έτους 1996 με την κρίση των νησιών Ίμια.

Η προαναφερθείσα κρίση οδήγησε στην Συμφωνία της Μαδρίτης (Ιούλιος 1997), στην οποία ο Έλληνας πρωθυπουργός Σημίτης και ο Τούρκος πρόεδρος Ντεμιρέλ συμφώνησαν για τον σεβασμό στα νόμιμα ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα κάθε χώρας στη θάλασσα του Αιγαίου, αποφεύγοντας μονομερείς ενέργειες. Η αποδοχή εκ μέρους της χώρας μας της ύπαρξης νόμιμων και ζωτικών συμφερόντων της γείτονος, ήτο μία τρομακτική διπλωματική ήττα η οποία αποτέλεσε το σύνθημα του αφηγήματος της Γαλάζιας Πατρίδας (Mavi Vatan). Χρησιμοποιήθηκε εργαλειακά από την Άγκυρα για την αναθεωρητική και συνάμα επεκτατική εξωτερική πολιτική της έναντι της Ελλάδας.

Στην περιοδολόγηση των γεγονότων της τελευταίας εικοσιπενταετίας, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, η σύνοδος του Ελσίνκι το έτος 1999 επέφερε μία ευφορία στους Έλληνες διαμορφωτές πολιτικής: ότι η Τουρκία με την ενδεχόμενη μελλοντική ένταξη της στην οικογένεια των Ευρωπαϊκών κρατών, θα άλλαζε την εξωτερική πολιτική της. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την συμφωνία της Μαδρίτης, θα οδηγούσε σε «*ήρεμα ύδατα*» σύμφωνα με την υδροκέφαλη κυβερνητική γραφειοκρατία των Αθηνών. Η έκφραση «ήρεμα ύδατα» είχε προκύψει από μία σειρά δημοσιεύσεων σε ευρείας (πανελλήνιας) κυκλοφορίας εφημερίδες. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση της εφημερίδος τα «ΝΕΑ», η οποία είχε το εξής πρωτοσέλιδο: «*Ηρεμα Νερά στο Αιγαίο Έβγαλε η Μαδρίτη*».

Βέβαια αξίζει να σημειωθεί ότι όση πίστευαν στην ειρηνική συνύπαρξη των δύο κρατικών δρώντων (Ελλάς-Τουρκία), ήταν θιασώτες της θεωρίας του θεσμικού φιλελευθερισμού (Ηρακλείδης 2015, σελ. 51). Σύμφωνα με αυτούς η συμμετοχή της

Τουρκίας στην ΕΕ θα μπορούσε να συνεισφέρει ιδιαίτερα στην διμερή συνεργασία, στην εξάλειψη του αμοιβαίου φόβου και στον εκμηδενισμό του διλήμματος ασφαλείας. Αγνοούσαν όμως την βασική αρχή όλων των παραφυάδων του ρεαλισμού (άρα και του επιθετικού ρεαλισμού) η οποία αναφέρει ότι η συμμετοχή των κρατών (άρα και της Τουρκίας) σε διεθνείς και περιφερειακούς θεσμούς-οργανισμούς, δεν δύναται να αλλάξει άρδην την εγγενή προσπάθεια τους για προσπορισμό αέναης ισχύος. Αυτό συμβαίνει καθότι οι διεθνείς θεσμοί και οργανισμοί αποτελούν την εξαρτημένη μεταβλητή του άναρχου διεθνούς συστήματος. Η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι η συμπεριφορά των κρατών. Με απλά λόγια, στην παρούσα εργασία ανεξάρτητη μεταβλητή είναι η επιθετική συμπεριφορά της Τουρκίας η οποία εκτιμάται ότι δεν πρόκειται να αλλάξει στο εγγύς μέλλον, εκτός εάν ηττηθεί σε κάποιο είδος περιορισμένου περιφερειακού πολέμου.

Οι ελπίδες των ήρεμων υδάτων στο Αιγαίο διαψεύστηκαν πολύ σύντομα. Η άνοδος του ισλαμιστικού κόμματος ΑΚΡ στην εξουσία, προσέδωσε στην εξωτερική πολιτική της γείτονος μία χαρακτηριστική ενεργητικότητα προς όλες τις κατευθύνσεις (Μέση Ανατολή, Αιγαίο, Βαλκάνια, Καύκασο, Ερυθρά θάλασσα) και μία τάση προβολής ισχύος έναντι κρατικών (Ελλάδα) και μη-κρατικών (ΡΚΚ) δρώντων. Αυτό το γεγονός συντελέστηκε με την λεγόμενη τουρκοποίηση των εξοπλισμών της γείτονος και με την μεταφορά τεχνογνωσίας από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες οπλικών συστημάτων προς την εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Οπότε προκύπτει επίρρωση της θεωρίας του επιθετικού ρεαλισμού στην πράξη: Η επιθετική ικανότητα κρατών δρώντων συνήθως είναι ευθέως ανάλογη της ισχύος των ενόπλων δυνάμεων που διαθέτουν. Με άλλα λόγια η επιθετικότητα τους εξαρτάται και βασίζεται στην σχετική στρατιωτική τους ικανότητα (Mearsheimer 2001. σελ. 92). Η Τουρκική επιθετικότητα εξαρτάται, όπως καταδείχτηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, από τις ισχυρές ένοπλες δυνάμεις της. Η απόκτηση του αντιαεροπορικού-αντιβαλλιστικού συστήματος αεράμυνας S-400 από την Ρωσία το οποίο θα καταστήσει το Αιγαίο «Τουρκική λίμνη» (Iefimerida 2020), η εγχώρια παραγωγή μη-επανδρωμένων αεροχημάτων-UAV επιθετικής φύσεως όπως το Bayraktar TB2, η συμμετοχή στο πρόγραμμα συμπαραγωγής του πολεμικού αεροσκάφους υψηλών επιδόσεων F-35 και σχεδιαζόμενη κατέλκυση του εθνικού υποβρυχίου MilDen (Milli Denizalti) μέσω συνεργασίας με την Γερμανική ThyssenKrupp Marine Systems αποδεικνύουν το εξής: έναν επιθετικό προσανατολισμό των ενόπλων δυνάμεων εναντίον

της Ελλάδος στο Αιγαίο αλλά και εναντίον έτερων κρατικών δρώντων στην ευρύτερη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Η ανωτέρω ενδυνάμωση της Τουρκίας οδήγησε αναπόδραστα στο αφήγημα της Γαλάζιας Πατρίδας (Mavi Vatan). Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκε ο χάρτης του εν λόγω αφηγήματος, ο οποίος εκτείνεται σε 462.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (Έθνος 2019). Αν αναλογιστεί κανείς ότι η γεωγραφική έκταση της γείτονος είναι 783.562 τετραγωνικά χιλιόμετρα (CIA Factbook 2020), τότε αβίαστα προκύπτει το συμπέρασμα ότι η Mavi Vatan αποτελεί (γεωγραφικώς) το 58,96% της Τουρκίας. Στο σημείο αυτό αναδύεται μία κεντρική αρχή του επιθετικού ρεαλισμού: ότι οι μεγάλες δυνάμεις ποτέ δεν είναι ικανοποιημένες με το υφιστάμενο status quo και πάντα επιδιώκουν την μεγιστοποίηση της ισχύος τους, εις βάρος έτερων κρατικών δρώντων με στόχο την ηγεμονία στην περιφέρεια τους καθότι λόγω της ανασχετικής δύναμης των υδάτων η παγκόσμια ηγεμονία καθίσταται ανέφικτη και ουτοπική (Mearsheimer 2001, σελ. 241). Μπορεί η Τουρκία να μην αποτελεί μεγάλη δύναμη, αλλά η εξωτερική της πολιτική είναι άκρως επιθετική έναντι της Ελλάδος την οποία θεωρεί ως εμπόδιο για να ηγεμονεύσει στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Εάν η Ελλάδα καταστεί δορυφόρος της, τότε ο αντικειμενικός σκοπός επίτευξης περιφερειακής ηγεμονίας θα είναι πιο εύκολα πραγματοποιήσιμος.

4.2 Επίλογος

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι οι στόχοι-σκοποί που είχαν τεθεί επιτεύχθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό. Καταδείχτηκε ότι οι Τούρκοι διαμορφωτές πολιτικής εφαρμόζουν μεθοδικά και συστηματικά τις αρχές του επιθετικού ρεαλισμού. Βέβαια στην υπό εξέταση περίοδο (τελευταία 25ετία) δεν αναδύθηκαν μόνο συγκρουσιογόνες περιπτώσεις μελέτης, αλλά υπήρξαν περιπτώσεις συνεργασίας σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής (low politics) όπως στο Ελσίνκι το 1999.

Άποψη του γράφοντος είναι ότι η πολιτική της γείτονος δεν πρόκειται να αλλάξει άρδην στο εγγύς μέλλον και θα συνεχίσει να είναι επιθετική απέναντι στην Ελλάδα. Αυτό συμβαίνει καθότι επιθυμεί την απόκτηση ναυτικής ηγεμονίας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, η οποία κρύβει υποθαλασσίως τεράστια κοιτάσματα

υδρογονανθράκων όπως το κοίτασμα «Αφροδίτη» (Στάμκος 2019) που ανακαλύφθηκε στην Κύπρο το 2011. Η ιδιοποίηση των προαναφερθέντων φυσικών πόρων έχει ως προαπαιτούμενο την φινλανδοποίηση της χώρας μας, έτσι ώστε να δύναται η Άγκυρα ανενόχλητη να δρα στην περιοχή εκμεταλλευόμενη ένα πιθανό κενό ισχύος.

Η λύση για την Ελλάδα υφίσταται στην συνεργασία με τους Κούρδους, δημιουργώντας προβλήματα στην «πίσω αυλή» της Τουρκίας. Άλλωστε σύμφωνα με τον John Mearsheimer οι κρατικοί δρώντες δύνανται να «υποβοηθήσουν στην ανατροπή της ισορροπίας ισχύος στην πίσω αυλή του αντιπάλου» (Mearsheimer 2001. σελ. 633). Οι Κούρδοι δεν έχουν δικό τους κράτος, αποτελούν ένα έθνος σε διασπορά, ο πληθυσμός τους στην Μέση Ανατολή υπολογίζεται σε 35 εκατομμύρια και περί των 15 εκατομμυρίων εξ' αυτών διαβιούν στην Τουρκία. Το Κουρδικό αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο μπορεί να ανασχέσει την επιθετική πολιτική της γείτονος και να αποσαρθρώσει το Τουρκικό κράτος.

Εν κατακλείδι, εάν δεν εξισορροπηθεί με όρους σκληρής ισχύος (hard power) η επεκτατική πολιτική της γείτονος, τότε υφίσταται ισχυρό ενδεχόμενο να υπάρξει διαμελισμός εθνικού κορμού κατά το πρότυπο της Κύπρου. Το γεγονός αυτό οφείλουν να το λάβουν πολύ σοβαρά υπόψη τους οι διαμορφωτές υψηλής πολιτικής, πριν να είναι αργά για τα Ελληνικά ζωτικά συμφέροντα επιβίωσης.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Bull, H., (2001). *Η Άναρχη Κοινωνία*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Hart, L., (1995). *Η Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*. Εκδόσεις Βάνιας.
- Heywood, A., (2011). *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*. Εκδόσεις Κριτική.
- Jacob, L., (1995). *Παντουρκισμός*. Εκδόσεις Θετίλη.
- Mearsheimer, J., (2001). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Pronews, (2020). *Αμυντική Βίβλος 2020-2021. Το Ισοζύγιο Ένοπλης Ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου*. Εκδόσεις DNM Group.

- Γκόφας, Α., & Αρβανιτόπουλος, Κ., (2020). *1919-2019: Ένας Αιώνας Διεθνολογικού Στοχασμού*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Κουσκουβέλης, Η., (2007). *Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Νταβούτογλου, Α., (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Σημίτης, Κ., (2005). *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα*. Εκδόσεις Πόλις.

Ξενόγλωσσες

- Buzan, B., (1993). From International System to International Society. *International Organization*, Vol. 47, No. 3, pp. 327-352. Διαθέσιμο στο: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/buzan%201993.pdf>. [Πρόσβαση στις 20 Οκτωβρίου 2020].
- Dipla, C., Kostakos, G., & Ziogas, N., (1996). The Status of Greek Islets Imia. Διαθέσιμο στο: <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2008/10/96imia.pdf> [Πρόσβαση στις 29 Οκτωβρίου 2020].
- Duchacek, I., (1971). *The Territorial Dimension of Politics*. Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/comparative-federalism-the-territorial-dimension-of-politics-by-ivo-d-uchacek-new-york-holt-rinehart-and-winston-inc-1971-pp-370-415/9DA6347CE73C0FE3BB8977DDCEE54CC7> [Πρόσβαση στις 22 Δεκεμβρίου 2020].
- Hill, C., (2017). *Hard Power in Hard Times*. Διαθέσιμο στο: https://books.google.gr/books?id=eflcDwAAQBAJ&pg=PA244&lpg=PA244&dq=chr+hill+2017&source=bl&ots=tgqrah2YXd&sig=ACfU3U0cWmiuyABzUQwoa_bH7rFOAJkAw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiXk4eLsNjtAhWR0eAKHTiwCI8Q6AEwFnoECBMQAg#v=onepage&q=chr%20hill%202017&f=false [Πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2020].
- Hudson, V., (2005). Foreign Policy Analysis. Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 1, pp. 1-30. Διαθέσιμο στο: [https://www.scirp.org/\(S\(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1909601](https://www.scirp.org/(S(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1909601) [Πρόσβαση στις 11 Νοεμβρίου 2020].
- Jervis, R. (1979). Deterrence Theory Revisited. *World Politics*. Vol. 31, No. 2, pp. 289-324. Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <https://www.jstor.org/stable/2009945?seq=1> [Πρόσβαση στις 18 Σεπτεμβρίου 2020].
- Sabia, D., (2008). *Machiavelli, Politics and Morality*. Διαθέσιμο στο: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1747-1346.1999.tb00522.x> [Πρόσβαση στις 24 Σεπτεμβρίου 2020].

Wezeman S., & Kuimova, A., (2018). Turkey and Black Sea Security. SIPRI. Διαθέσιμο στο: <https://www.sipri.org/publications/2018/sipri-background-papers/turkey-and-black-sea-security> [Πρόσβαση στις 02 Οκτωβρίου 2020].

Λιαδικτυογραφία

CIA Factbook, (2020). Ο Πληθυσμός της Τουρκίας. Διαθέσιμο στο: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> [Πρόσβαση στις 19 Σεπτεμβρίου 2020].

Daily Sabah (1), (2020). Turkey will not forsake rights in seas or make concessions, Erdoğan says (2020). Διαθέσιμο στο: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-will-not-forsake-rights-in-seas-or-make-concessions-erdogan-says> [Πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου 2020].

Daily Sabah, (2020). Battle of Manzikert: A celebration for the landmark victory in Turkey. Διαθέσιμο στο: <https://www.dailysabah.com/turkey/battle-of-manzikert-a-celebration-for-the-landmark-victory-in-turkey/news> [Πρόσβαση στις 19 Οκτωβρίου 2020].

Defense World, (2019). Turkey Launches MiLDEN Project to Build Own Submarines. Διαθέσιμο στο: <https://www.defenseworld.net/news/25713#.X93QJxZS811> [Πρόσβαση στις 11 Δεκεμβρίου 2020].

Defensenews, (2019). Τι είναι Απειλή; Διαθέσιμο στο: <https://defensegr.wordpress.com/2019/07/13/ti-einai-apeilh/> [Πρόσβαση στις 11 Νοεμβρίου 2020].

Global Security, (2020). MiLDEN (Milli Denizalti - National Submarine). Διαθέσιμο στο: <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tcg-mildem.htm> [Πρόσβαση στις 11 Οκτωβρίου 2020].

Gürdeniz, C., (2019). Blue Homeland ‘shows Turkey has become a maritime power. Διαθέσιμο στο: <https://www.hurriyetdailynews.com/blue-homeland-shows-turkey-has-become-a-maritime-power-141624> [Πρόσβαση στις 04 Νοεμβρίου 2020].

Hurriet Daily News, (2012). Turkey Sells Mini Drones to Qatar. Διαθέσιμο στο: <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-sells-mini-drones-to-qatar-15862> [Πρόσβαση στις 02 Ιανουαρίου 2021].

Infognomon, (2019). Το Βιογραφικό του SELÇUK BAYRAKTAR, Γαμπρού του Ερντογάν, Ιθύνοντα Νου των Τουρκικών Drones (2019). Διαθέσιμο στο: <https://infognomonpolitics.gr/2019/11/selcuk-bayraktar-drones/> [Πρόσβαση στις 07 Οκτωβρίου 2020].

- Munro, A., (2020). Mearsheimer, J. - American Scholar Biography. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/biography/John-Mearsheimer>. [Πρόσβαση στις 11 Οκτωβρίου 2020].
- RIC Report, (2019). New Trends in Western Support for The Turkish Arms Industry Διαθέσιμο στο: <https://rojavainformationcenter.com/2019/08/new-trends-in-western-support-for-the-turkish-arms-industry/> [Πρόσβαση στις 12 Οκτωβρίου 2020].
- Sky Life, (2016). The World is Bigger than Five. Διαθέσιμο στο: <https://www.skylife.com/en/2016-10/the-world-is-bigger-than-5> [Πρόσβαση στις 29 Οκτωβρίου 2020].
- Takvim, (2020). Başkan Erdoğan, Bahçeli ile birlikte Malazgirt Zaferi'nin 949. Yıldönümü kutlamalarına katıldı. Διαθέσιμο στο: <https://www.takvim.com.tr/guncel/2020/08/26/baskan-erdogan-bahceli-ile-birlikte-malazgirt-zaferinin-949-yildonumu-kutlamalarina-katildi> [Πρόσβαση στις 12 Σεπτεμβρίου 2020].
- Tamer, C., (2020). Turkey's Return to the Heartland and Balkan Turks. ANKASAM. Διαθέσιμο στο: <https://ankasam.org/en/turkeys-return-to-the-heartland-and-balkan-turks/> [Πρόσβαση στις 03 Ιανουαρίου 2021].
- TB2 Bayraktar, (2020). 250 Thousand Hours of Flight and Counting. Διαθέσιμο στο: <https://baykardefence.com/> [Πρόσβαση στις 13 Σεπτεμβρίου 2020].
- Απόκης, Δ., (2016). Το Τρίγωνο Ρωσίας, Τουρκίας, Ιράν και η ΝΑ Μεσόγειος. Διαθέσιμο στο: <https://hellasjournal.com/2016/12/to-trigono-rosias-tourkias-ke-iran-i-na-mesogios-ke-sto-vathos-o-tramp-o-theos-na-voithisi/> [Πρόσβαση στις 19 Οκτωβρίου 2020].
- ΓΕΕΘΑ, (2010). Τουρκική Δύναμη στην Ανατολική Θράκη. Διαθέσιμο στο: <http://www.mod.mil.gr/koinoboyleytikos-eleghos/toyrkiki-dynami-stin-thraki> [Πρόσβαση στις 04 Νοεμβρίου 2020].
- Έθνος, (2018). Ο Μεγάλος Πόλεμος σε ένα Infographic. Διαθέσιμο στο: https://www.ethnos.gr/kosmos/3911_o-megalos-polemos-se-ena-infographic [Πρόσβαση στις 18 Σεπτεμβρίου 2020].
- Έλλης Α. (2013). Στα Βήματα Βενιζέλου και Ατατούρκ. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/482944/sta-vimata-venizeloy-kai-atatoyrk/> [Πρόσβαση στις 26 Οκτωβρίου 2020].
- EPT, (2020). Εγρήγορση και Ετοιμότητα στον Έβρο. Εργασίες για Περαιτέρω Θωράκιση του Φράκτη. Διαθέσιμο στο: <https://www.ert.gr/eidiseis/ellada/kinonia/egrigorsi-kai-etoimotita-ston-evro-nea-epeisodia-kai-syllipseis/> [Πρόσβαση στις 29 Νοεμβρίου 2020].
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (1999). Συμπεράσματα Προεδρίας. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_99_999 [Πρόσβαση στις 03 Δεκεμβρίου 2020].

- Ζιώγας, Χ., (2017). Ορθολογισμός και Εξωτερική Πολιτική. Διαθέσιμο στο: https://www.huffingtonpost.gr/entry/ortholoyismos-kai-exoterike-politike_gr_5a3be6ede4b0df0de8b06325 [Πρόσβαση στις 02 Ιανουαρίου 2021].
- Καρβουνόπουλος, Π., (2020). Η Τουρκία Επανέρχεται με NAVTEX Νότια Κρήτης για «Συμμαχική Άσκηση». Διαθέσιμο στο: <https://www.inewsgr.com/351/i-tourkia-epanerchetai-me-navtex-notia-kritis.htm> [Πρόσβαση στις 24 Νοεμβρίου 2020].
- Κουργιώτης, Π., (2015). Πανισλαμισμός: Τούρκοι και Άραβες στην Θνήσκουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Διαθέσιμο στο: https://www.academia.edu/30505427/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BA%CE%BF%CE%B9_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%86%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B5%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7_%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1_%CE%9F%CE%B8%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7_%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_pdf [Πρόσβαση στις 14 Οκτωβρίου 2020].
- Λιμαντζάκης, Γ., (2016). Οι Λεγόμενες Γκρίζες Ζώνες στο Αιγαίο. Διαθέσιμο στο: <https://apopseis.gr/oi-legomenes-gkrizes-zwnes-sto-aigaio-poia-nisia-diekdikeyi-i-tourkia-kai-me-poia-epixeirimata/> [Πρόσβαση στις 10 Νοεμβρίου 2020].
- Λυριστής, Μ., (2019). Πώς Επηρεάζει η Γαλάζια Πατρίδα την Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/338077562_Mavi_Vatan_Pos_epereazei_e_Galazia_Patrida_ten_Ellada [Πρόσβαση στις 28 Σεπτεμβρίου 2020].
- Μαρίνος, Ι., (2020). Η Τουρκία και ο κατά Χίτλερ Ζωτικός Χώρος. Διαθέσιμο στο: <https://www.euractiv.gr/section/i-eyropi-kai-o-kosmos/news/i-toyrkia-kai-o-kata-chitler-zotikos-choros/> [Πρόσβαση στις 17 Νοεμβρίου 2020].
- Μικέλης, Κ., & Τρούλης, Μ., (2015). Τα Κράτη, η Επιθετικότητα τους και ο J. Mearsheimer: Μια Συμπληρωματική Ανάλυση. Διαθέσιμο στο: <http://ojs.lib.uth.gr/index.php/tovima/article/viewFile/161/107> [Πρόσβαση στις 09 Νοεμβρίου 2020].
- Ναυτεμπορική, (2012). Άδίκη μεταχείριση της Μειονότητας στη Θράκη Καταγγέλλει ο Νταβούτογλου. Διαθέσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/story/377091/adiki-metaxeirisis-meionotitas-sti-thraki-kataggellei-o-ntaboutoglou> [Πρόσβαση στις 27 Οκτωβρίου 2020].
- Ναυτικά Χρονικά, (2020). Αμείωτη η Κίνηση στον Βόσπορο. Διαθέσιμο στο: <https://www.naftikachronika.gr/2020/02/05/ameiotti-i-kinisi-ston-vosporo/> [Πρόσβαση στις 21 Σεπτεμβρίου 2020].

- Νέδος, Β., (2019). Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyi/> [Πρόσβαση στις 12 Νοεμβρίου 2020].
- Νιβολιανίτης, Μ., (2020). Στον Έβρο η Ηγεσία της ΕΕ και ο Μητσοτάκης. Διαθέσιμο στο: <https://www.in.gr/2020/03/03/greece/ston-evro-igesia-tis-ee-kai-o-mitsotakis-athina-zita-emprakti-allileggyi-apo-tin-eyropi-gia-prosfygiko/> [Πρόσβαση στις 20 Οκτωβρίου 2020].
- Νομικός, Ι., (2020). Τουρκικά UAVs και Drones – Το Πραγματικό Μέγεθος της Απειλής. Διαθέσιμο στο: <https://www.ptisidiastima.com/greece-vs-turkish-uavs/> [Πρόσβαση στις 05 Νοεμβρίου 2020].
- Πολίτης, Στ. (2020). Το Νομικό Καθεστώς των Ιμίων σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο. Διαθέσιμο στο: <http://www.elzoni.gr/html/ent/812/ent.42812.asp> [Πρόσβαση στις 30 Οκτωβρίου 2020].
- Πολυδώρου, Μ., (2019). Ο Οραματιστής Γαμπρός του Ερντογάν, το Drone Akinci και οι Δολοφονίες Αμάχων. Διαθέσιμο στο: <https://www.reporter.com.cy/politics/article/564168/> [Πρόσβαση στις 02 Ιανουαρίου 2021].
- Πρώτο Θέμα, (2016). Τα 25 Νησιά που Θέλουν οι Τούρκοι. Διαθέσιμο στο: <http://www.protothema.gr> [Πρόσβαση στις 09 Νοεμβρίου 2020].
- Σιδέρης, Γ., (2020). Η διπλωματία των Σεισμών, δεν Είναι Διπλωματία. Διαθέσιμο στο: <https://www.liberal.gr/politics/i-diplomatia-ton-seismon-den-einai-diplomatia/332363> [Πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου 2020].
- Σκάι, (2018). Το Άγνωστο πρόγραμμα των Τούρκων για Ναυπήγηση Εθνικού Υποβρυχίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.skai.gr/news/world/to-agnosto-programma-ton-tourkon-gia-naypigisi-ethnikou-ypovryxiou> [Πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020].
- Σκάι, (2020). Βαρύ Πλήγμα για την Τουρκική Οικονομία. Επίσημα Εκτός Προγράμματος F-35 Διαθέσιμο στο: <https://www.skai.gr/news/world/vary-pligma-gia-tin-tourkiki-aeroporia-episima-ektos-programmatos-f-35> [Πρόσβαση στις 02 Σεπτεμβρίου 2020]
- Σκαφιδάς, Γ., (2020). Η «Drone Power» της Τουρκίας και Πόσο Απειλητική Γίνεται για την Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: https://www.ethnos.gr/kosmos/87727_h-drone-power-tis-toyrkias-kai-poso-apeilitiki-ginetai-gia-tin-ellada [Πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου 2020].
- Σταθουλόπουλος, Στ. (2017). Ίμια: Το Παρασκήνιο του 1996 και ο Χάρτης - Ντοκουμέντο. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/893888/imia-to-paraskinio-toy-1996-kai-o-chartis-ntokoymento/> [Πρόσβαση στις 09 Νοεμβρίου 2020].
- Στάμκος, Γ., (2019). Η Τουρκία και το Σύνδρομο της Περικύκλωσης. Διαθέσιμο στο: <https://tvxs.gr/news/kosmos/i-toyrkia-kai-syndromo-tis-perikyklosis> [Πρόσβαση στις 23 Σεπτεμβρίου 2020].

- Σύμβαση (1978). Σύμβαση της Βιέννης για την Διαδοχή των Κρατών (1978). Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2011-011813_EL.html?redirect [Πρόσβαση στις 02 Ιανουρίου 2021].
- Iefimerida, (2020). Συμμετοχή της Τουρκίας στο Πρόγραμμα του Μαχητικού Αεροσκάφους F-35. Διαθέσιμο στο: <https://www.iefimerida.gr/kosmos/toyrkia-apoleies-meta-ton-apokleismo-apo-f35> [Πρόσβαση στις 09 Νοεμβρίου 2020]
- Συνθήκη, (1923). Συνθήκη της Λωζάνης - Το Πλήρες Κείμενο. Διαθέσιμο στο: <https://imbrosunion.com/174-2/#> [Πρόσβαση στις 08 Οκτωβρίου 2020].
- Συνθήκη, (1932). Ιταλοτουρκική Συνθήκη του 1932. Διαθέσιμο στο: <http://hellas0099.com/TREATIES/italotourkiki%20synthiki%20Kastelorizo%201932%20Ellinika.pdf> [Πρόσβαση στις 29 Νοεμβρίου 2020].
- Συνθήκη, (1947). Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (1947). Διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/onlinePublishing/DOD/index.htm> [Πρόσβαση στις 11 Νοεμβρίου 2020].
- Συρίγος, Α., (2016). Ταγίπ Ερντογάν: Τα Σχέδια 2023, 2053 και 2071. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/885471/tagip-erntogan-ta-schedia-2023-2053-kai-2071/> [Πρόσβαση στις 21 Δεκεμβρίου 2020].
- Τζιάρρας, Ζ., (2019). Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής. Διαθέσιμο στο http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/03/103_2019_-WORKING-PAPER-%CE%96%CE%B7%CC%81%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%A4%CE%B6%CE%B9%CE%B1%CC%81%CF%81%CF%81%CE%B1%CF%82.pdf [Πρόσβαση στις 07 Σεπτεμβρίου 2020].
- Τζούμης, Α., (2019). Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης ή Μέτρα Συγκυριαρχίας στο Αιγαίο; Διαθέσιμο στο: <https://slpress.gr/ethnika/metra-oikodomisis-empistosynis-i-metra-sygkyriarchias-sto-aigaio/> [Πρόσβαση στις 03 Σεπτεμβρίου 2020].
- Φραγκονικολόπουλος, Χ., (2015). Οι Θεωρίες της Παγκόσμιας Πολιτικής. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4046/1/03_chapter02.pdf [Πρόσβαση στις 14 Οκτωβρίου 2020].